

02781
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

2.

PÁLOS
ISKOLA-DRÁMÁK,
A XVIII. ÉVSZÁZBÓL.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA GYŰJTEMÉNYÉBŐL

KIADTA

BAYER JÓZSEF.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1897.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

8

PÁLOS

ISKOLA-DRÁMAK

MAGYAKADEMIA
KÖNYVTÁRA

52315

A MAGYAR TUD. AKADEMIÁ GYŰJTEMÉNYÉBŐL

ELŐSZÓ

BAYER JÓZSEF

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR ÉPÍTŐ, IRTÓK ÉS KÖNYVTÁRSZAKOSOK

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

I.

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára néhány kéziratot iskolai drámát őriz a következő cz. gyűjteményben: «*Actiones Scolasticae Gymnasiorum Papensis et Újhelyiensis. S. Candidi ac exempti ordinis S. Pauli, primi eremitae. Conscriptae Per Melch. Táncz ejusdem S. Ordinis Professum SS. Theologiae in quartum annum auditorem in neoerecto Lycaeo 5. Ecclesiensi 1766—1767.*» (M. irod. 4. r. 56. sz.). A latin cím ellenére a gyűjteményben csupán egyetlenegy latin nyelvű dráma van s annak is magyar nyelven írott a Közjátéka, a többi, az előadónak szóló latin nyelvű utasítások leszámításával, teljesen magyar szövegű.

A gyűjtemény első darabja: «*Pál, szomorú játék*» 50, számozatlan, negyedrért lapra terjed. Leírója azt jegyzi meg róla, hogy nemes Pápa városában játszotta azt «ugyan az Első Remete Szent Pál szerzetes Fiaiának gondviselése alatt nevelkedő és tanuló Tekéntetes, Fő Nemes, Nemzetes Iffjúság, Tisztelendő Péter Péntek Istvánnak, ugy mint Harmadik és Negyedik Oskoláknak Professorának munkájával s kormányozásával, azon esztendőben, Hatodik Oskola azon Nemes Városban kezdődött, ugy mint Ezer hét száz hattvan egygyedikben». Az említett rend iskolái-

ban gyakrabban adhatták, amint hogy a kézirat következő lapján följegyezve találjuk, hogy «Ujhely mező Városában, ugyan azon T. P. Péntek István Tanítása alatt» szintén eljátszották. A hozzá való ragaszkodást alig magyarázhatjuk meg egyébbel, mint azzal a viszonyal, a melyben a derék rend a darab hősével állott, a ki nem más, mint Remete Sz. Pál, a pálosok rendjének alapítója; mert egyébként a három «Végezésből» álló eme «szomorú-játék», mint iskolai dráma is, nagyon kezdetlegesnek mondható.

A «Thebais sötét barlangjába» költözni vágyó Remete Pál küzdelmét látjuk magunk előtt, de ez a küzdelem csupán külső bajoskodás, mely végre isteni segítséggel juthat diadalra. A szereplő személyek tulajdonképen mind symbolumok, a mennyiben pl. a hozzája csatlakozó és őt segítő barátja Azarias nem más, mint az «Őrző Angyal, Azarias név alatt;» másik barátja, a ki okos tanácsaival támogatja az «Elme, Felicianus név alatt». Ilyen a többi szereplő is. Az őt kezdetben üldöző férfiú nem egyéb mint az «Akarat, Triphon név alatt», a kinek viszont Pálhoz megtérő Placidus nevű fia az akaratnak «jóra való hajlandóságát» jelképezi. A vezér Andrapodista (a «Kevélység») környezetét képező férfiak közül Gratianus a Képmutatás, Amarilis a Világi Hiúság, Thrás a Tűrhetetlenség és Nabor a Torkosság jelképe. Az első Végezés Pál szerencsés megszabadulását és Triphon megtérését mutatja be néhány «kimenetben». A másodikban Andrapodista nagyhangú handabandázásait halljuk, a melyekből azt sejtjük, hogy társaival sok bajt fog okozni a menekvő Pálnak és környezetének. A színpadi felhők azonban minden nagyobb zivatar nélkül elvonulnak s Andrapodista egyszer-mindenkorra letűnik a színről, hogy az utolsó végezetben szelid pásztornépnek adjon helyet, mely végre megmutatja a Pál által keresett barlang felé vezető utat. Ezek a pásztó-

rok (Koridon, Menalka, Alexis, Isander, a kiknek a neve kimaradt a beszélgető személyek sorából) már nem jelképek, hanem mókázó parasztok, kik nem egy olyan fajtájú tréfát eresztenek meg, a minőkkel a karácsoni játékok pásztorai szoktak kedveskedni. Annyiban mégis fontos személyeivé válnak a darabnak, a mennyiben nélkülök Pál nem találhatná meg az őt váró «Szenvedést, Evanestes név alatt» és az «Állandóságot, Nictor név alatt». Drámai cselekményt hasztalan keresünk e darabban. Iskolás gyerekek eszéhez szabott, tanító, nevelő, erkölcsös czélnatú párbeszédés történet az egész, melyet tán csupán azért nevezett el a szerzője «szomorú-játéknak» mert sehol sincs utasításúl adva benne, hogy a felvonások után víg közjáték következék. Nem arra volt szánva, hogy farsang idejében adassék elő.

Nem így a másodiknál, melynek felvonásközeit pajkos, hogy ne mondjuk túláradó jó kedvvel oda vetett közjáték teszi derültté. Teljes czíme ez: «*Omnia vincit Amor, Polydorus et Cassandra*» *acta a Praenobili, Nobili, ac Ingenua Juventute Gymnassi Ordinis S. Pauli 1-i Eremitae, Sátor Alla Ujhel. sub R. P. Daniele Borss, Anno 1765-0*. Érdekes, hogy a gyűjteménynek egyetlen magyar tárgyú darabja éppen ez a latin nyelven írott iskolai dráma. Nevek és a történeti háttér mind költöttek, úgy hogy csupán Soliman és Ibrahim nevei révén merjük a darab cselekményének valószínű idejéül a XVI-ik század elejét tenni. Meséje az, hogy Polydorus («*clari in Hungaria nominis et sanguinis*») néhány társával Belgrád vára elleni vállalatra indul; fiatal feleségét, Cassandrát, otthon hagyja. Vállalata szerencsétlen véget ér s mint foglyot Konstantinápolyba viszik. Onnan levelet ír a feleségének és abban keserves sorsát panaszolván, arra kéri, hogy mentené ki fogságából valami módon. A felesége elhitei aztán vele,

hogy nem jöhet, a valóságban azonban férfiruhát ölt s Arscanda néven férje közelébe jut mire Evander segélyével kiment s Magyarországra hozza vissza, a hol aztán magát Polydorus előtt fölfedi. «Factaque declarat — mint az Argumentum mondja — quia verus Amor vincit omnia.» Ez az öt Actusra osztott iskolai dráma a legkerekdedebb az egész gyűjteményben és hihetőleg rokon azon Polydorus és Cassandra cz. drámákkal, melyek a jezsuiták iskolai színpadjain is többször színre kerültek. Becsét növeli azon alább egész terjedelmében, szó- és betűhíven közlendő és magyarul megírt Közjáték, melyről alább külön fogunk még szólni. Az egész dráma 68 lapot tölt be, melyből a Közjátékra 17 lap jut.

A negyedik darab a 44 lapra terjedő *Bakhus*, melyről szintén külön fogunk alább szólni. Ki írta, vagy kik írták ezen említett színdarabokat, adatok híjában ma bajos eldönteni. Maga a leíró P. Táncz Menyhért egész általánosságban így nyilatkozik: «Hæc pro S. Matris meæ Paulinæ Religionis decore et solatio, Tuo autem Lector benevole, si placet, conmodo, gravissimos inter Theologiæ Labores descripsi, omisis plus minus viginti aliis Actionibus Papæ, hoc quinquennio quo eloquentiæ floret studium, productis, utpote meritissimorum P. Martini Billisics primis duobus annis Rhetorices P. Michaelis Szabadhegyi Professorum opusculis, partim quia non ii ipsi hoc perfuncti sunt labore, partim quia vacabat unum die facere volenti, ut aliud non negligatur. Vale et pro me Deum exora. F. M. T.» Ezen idézet szerint bizonyos, hogy az alább közlendő darabok szerzői Billisics Márton és Szabadhegyi Mihály. De hogy ki melyik darabot írta, az előbbi tán a latin és az utóbbi a két magyar nyelvűt? ma már nehéz biztosan eldönteni, mert még ha stylusbeli sajátosságai a magyar szövegű daraboknak jellegzetesebbek

és egyezőbbek volnának, mint a minők, ha szerkezeti ügyesség nagy különbségeket mutatna az egyes darabok közt, ha egyénítő tehetség dolgában az egyes darabok biztosabb támpontokul szolgálnának a szerzőség kérdése tisztázását illetőleg, — még akkor sem mondhatnánk egyebet, mint a leíró, és eldöntetlenül maradna az, vajjon melyik darab tulajdonítható az egyiknek, melyik a másiknak, mert végre az sem lehetetlen, hogy a latin nyelvű dráma Közjátékának szerzője azonos a *Bakhus* írójával, de viszont nem lehetetlen, hogy két szerző műve. A Remete Sz. Pálról szóló dráma azonban oly kezdetleges nyelv és szerkezet dolgában, hogy ép úgy kezdő műve lehet Billisicsnek, mint Szabadhegyinek. A ránk maradt kéziratot gyűjteménynek csakis egyik, a legvégső darabjáról tudjuk meg, hogy ki írta, mert annál ez a megjegyzés minden kétséget kizár: «Csináltatott multság képpen F. Táncz Menyhérttől, Első Remete S. Pál Szerzetes Fiától, de még sehol nem jádztatott 1765 esztendőbéli munka Újhelyben». A darab czíme: *József*. Tartalmát a czím után a következő sorokból megtudhatjuk: «Testvérétül Ismaelitáknak el adatik álma miatt, ki azután Putifár Szolgálattýára juttván, fő tisztségre emeltetik annak udvarában, de midőn Putifár Feleségének gonosz kivánságára nem áll, hamissan bé vádoltattván tömlöczben vettetik, honnét az álomnak meg magyarázása miatt Farao eötet meg szabadéttván leg főbbtette Egyiptusban, így olvastatik Teremtés könyvében».

A darabban nincs is egyéb, mint a mit itt a szerzője elmond. Az első Végezésben a testvérek összebeszélése, József kútba vettetése és eladatása folyik le előttünk. A másodikban Putifár megveszi Józsefet s távollétében a maga helyettesévé teszi, hogy «mindennek parancsoljon az egész országban». Ezt követi a csábítási jelenet és Putifár feleségének fölsülése, a ki lármát csap és berohanó

cselédjeinek elmondja József költött erőszakoskodását. A hazatért Putifár is megtudván a dolgot, Józsefet börtönre veti. A harmadikban a Pharaót látjuk magunk előtt, a ki ismert álmát szeretné megfejtetni. Az álomfejtésre képtelen bölcsek után a Pohárnok lép föl s figyelmezteti egykori börtöntársára a Pharaót. József ekkor bilincseitől megszabadíttatván, az álom értelmét kifejti, mire a Pharaó «Egyiptom Attyává teszi». A sovány meséjű dráma a Népek ezzel a fölkiáltásával ér véget:

Üdvözlégý Országunknak meg váltó Attya,
Ezt a drága személyt minden Uralhattya.

Táncz M. eme drámája elejétül végig négysorosán rímelő, 12 szótagú verssorokban van írva, költészet, drámai erő nélkül. Kezdő ember munkája, a ki még — egykét közbeszótt dalt leszámítva — arra sem törekszik, hogy versoraiba legalább némi változatosságot hozzon. A kezdő félénkségével ragaszkodik a bibliai szöveghez s az iskolás verselő félszeg ügyetlenségével kezeli rosszul csengő rímeit, pedig követésre méltó példát láthatott volna maga előtt a *Pál* cz. szomorújátékban, melynek szerzője ügyesen vegyíti váltakozó hosszúságú verssorait a darab prózai szövege közé. Táncznál unalmassá válik a verselés, míg a *Pál* szerzőjénél sok helyütt jól eső népies hang vegyül az itt-ott döcögösen haladó versek közé. Táncz drámája nemcsak sorrend, de érték szerint is utolsója a gyűjteménynek. Mint leíró méltó az utókor elismerésére, mint szerző azonban mélyen azon a színvonalon alúl maradt, melyet a leírt drámák képviselnek.*

* Mócs Szaniszló Gyula: *Kézirati pálás drámák az Akadémia könyvtárában* cz. értekezésében (Budapest 1891. 8-r. 42 lap) először foglalkozik részletesebben e kézirati gyűjteménnyel. A szerzősége nézve közkeletűvé vált tévedéseket helyreigazítva, néhány

II.

A fentebbi sorokban ismertetett gyűjtemény egyes darabjainak értéke, mint láttuk, nagyon különböző; de ha közülök kettőnek a többinél nagyobb becsét látszunk tulajdonítani az által, hogy kiadásra érdemeseknek ítéljük, félreértések kikerülése céljából előre is megjegyezzük, hogy mértékül a hazai iskolai drámát vesszük, mely még legbecsesebb alkotásában, Faludi Constantinusában, is magasabb drámai értékkel nem bír s legfeljebb egyes részei, de főkép nyelvezete miatt érdemi meg az utókor figyelmét. Hogy e gyűjtemény két vig darabjának kiadását helyén valónak tartjuk, szolgáljanak ennek magyarázatául az alábbi sorok.

A hazai iskolai dráma a XVIII-ik évszáz hatvanas éveivel új korszakot kezd. Míg addig a jezsuiták kezében tisztán latin nyelvű s a legnagyobb ritkaságok közé tartozik egy magyar nyelvű iskolai dráma, addig Kunicscsal, Ke-

addig ismeretlen életrajzi adatot is közölvén művében, tőle tudjuk meg, hogy pl. Táncz Menyhért 1743-ban született és theologiai tanulmányait Pécsen végezte be 1766/67-ben. Ezen túl nyoma vész. Borss Dániel 1737-ben szül. s 1755-ben lépett a rend márianostrai zárdájába, 1767-ben Acsán és 1770-ben Váradon concionator. Billisics Márton 1736-ban Alsó-Pulyán, Sopronmegyében született, 1753-ban öltözött be; 1767-ben Pesten a physika, 1770-ben Nagyszombatban a theologia tanára. Szabadhegyi Mihály Komáromban született 1737-ben s 1754-ben lépett be a rend kötelékébe. — Borss Dánielt illetőleg v. ö. Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái* I. k. 1260. lapját; Váli Bélától a *Figyelő* XVI kötetét (1884), hol a Közjátékot közli és az Egyet. Phil. Közl. XV. köt. (1891), 119. l., hol Borss Dániel szerzőségét kétségbe vonják. — Billisics Mártonról Szinnyei i. művében nincs említés téve, de igen is Billisics Alajosról, a ki, miként Márton, szintén Alsó-Pulyán született (1745). Nem lehetetlen, hogy B. Márton és Alajos testvérek voltak.

reskényivel, Illeivel egyszerre magyarrá válik, sőt iskoláik évkönyveiben is mind gyakoribb lesz a magyar nyelvű színi előadások emlegetése. Bessenyei drámáinak ezek a magyar nyelvű jezsuitadrámák az úttörői: az irodalmi újjászületés első hirnökei az iskolák falain belül. Kezdetleges kísérletek, melyekben ugyan a jó igyekezet érdemel legtöbb méltánylást, de ezek törik meg a nagy némaságot, ezek tágítják az iskolai dráma szűk körét, ezek hívják föl a hivatásos írók figyelmét erre a nagy buzgósággal ápolt generára és éppen az által, hogy az iskola falai mögül ki mernek lépni az irodalom nyilvános ítélőszéke elé, azt jelzik, hogy annak fejlesztése, irodalmi értékűvé tétele íróiknak nagyon is a szívükön fekszik. Másfél évszázados iskolai gyakorlat után 1753-ban jelenik meg nyomtatásban az első jezsuita iskolai dráma s nyomban utána még egypár, mintha néhány év alatt akarnák másfél évszáz mulasztását helyreütni. A véletlen úgy akarta, hogy Bessenyei föllépte után egy évre a jezsuiták rendjét eltöröljék. Az iskolák színpada elhagyatottá válik, a jezsuita-drámák idejüket múlták, midőn Bessenyeivel, Zechenterrel, Pétzselivel az irodalmi dráma kezd fölülkerekedni, kiszorítván teljesen az iskolai drámát, mely eddig úgyszólván ellenőrizetlenül, a nagy nyilvánosság kizárásával az iskolák falai közt elcsenevészve, nem találhatott többé oly érdeklődésre az olvasó közönségnél, mint annak idejében, a jóakarattal teljes meghívott hallgatóság előtt. A XVIII-ik évszáz jezsuita drámái elkésve érnek a nyilvánosság elé, a minthogy a jezsuiták nevelési rendszere hatalmas ellenhatást támasztva, velök egyidejűleg két más tanítórendet tesz népszerűvé: a piaristákét és a pálosokét, kik régtől nemzeti szellemben működven, az ifjúság magyaros nevelése révén a tanügy terén a jezsuiták örökébe léptek.

Hogy miért válik a múlt évszáz hatvanas éveitől kezdve

egyszerre magyarrá a jezsuiták iskolai színjátéka is, ezt talán a politikai események közhatása egyedül nem magyarázza meg. A hétéves háború dicsőséges emlékei, melyek úgyszólván betetőzik a Vitam et sanguinem-mel kezdődő s az egész nemzetet büszkévé tévő honfiúi áldozatok nagy sorát, kétségkívül nagyban emelhatték a nemzeti önértetet s a nagy királynő hálája, jósága, szerető gondossága szebb napok fényével kecsgettetett. A nemzeti-nek, a magyarnak értékét nagyban növelhette a harci dicsőséggel teljes napok sikere. A jezsuiták, a kik szerettek mindig a politikai árral úszni, kétségkívül e magyaros iránynak akartak szintén kedveskedni az által, hogy iskolai színjátékaik nyelvét maguk is magyarrá tették. De érezték bizonyára azt az ellenhatást is, mely eddigi működésök nyomán keletkezett, s a mely arra készítette őket, hogy nemzetközi jellegök mellett, közelebbi, bensőbb érintkező pontokat keressenek magával a nemzettel. Volt még egy más ok is, mely működésöket nemzeti irányok felé terelte. A Kegyes Oskolák és a Pálosok rendje következetesen nemzeti irányú működésével idők folytán magának biztosította annak a népszerűségnek nagyobbik felét, melynek a jezsuiták, egy évszázon át, korlátlan, kizárólagos részesei voltak. A kezdetben szegényes vetélytársakból veszedelmes ellenfelek váltak, mert a nemzeti irányú nevelésnek ők voltak hazánk katolikus részeiben első harczosai. A sok ok mellett ez a nyomósabbak közé tarthatott abból a czélből, hogy ők is átalakuljanak s eltérve hagyományaiktól, az iskolai dráma nyelvét is magyarrá tegyék, ha nem is *kizárólagosan* azzá (amint hogy egyik rend sem tette, bizonyosságául annak, hogy magasabb drámaidrodalmi érdekek nem vitték a főszerepet megalkotásuk körül), hanem legalább megközelítőleg oly mértékben, mint azt a piaristáknál és a Pálosoknál látták.

A jezsuiták után a piaristák játszák a főszerepet az iskolai dráma terén s Dugonics, Endrődi, Simai drámái hidalgják át azt a kort, mely ezen időköz és a kilenczvenes évek színpada közt az átmenet idejének nevezhető. De nem ők annak egyedüli művelői. Velök egyidőben és rokon szellemben a Pálosok szerzete is jogos részt követelhet e szellemi mozgalomban s a mint a piaristák közül az említették, azonképen a Pálosok közül Verseghy Ferencz, Osváld Zsigmond, Gindl József is ott szerepelnek a megszületett színpadnak első, jelesebb munkásai sorában. Ime a nemzeti szellem mily közvetlen érintkezésbe tudta hozni a kor mozgalmával a Pálosokat még a rend föloszlatása után is. A jezsuiták rendje, mely elkésve (tán amazoknál kevesebb őszinteséggel is) kereste a nemzettel való érintkezést, feloszlatása után nyomot sem hagy hátra s a magyar színpad a 90-es években egyetlen jezsuita írórt sem számíthat munkásai sorában. Másfél száz éves szereplésök ezen a téren ma, tisztán irodalomtörténeti szempontból is csak másodrendű értékkel bír. Drámájok nem hatott termékenyítőleg s így nem is képezhette fejlesztő elemét e műfajnak. Számon vesszük az ő drámájukat is, de azzal a hozzáadással, hogy idegenből átültetve, idegennek maradt, s midőn nemzetivé szeretett volna válni, gyökerét rég megtámadták a cosmopolitismus férgel; a belé oltott honi hajtás nem tud kizöldülni. Elveszett a nélkül, hogy elpusztulását fájlalnunk lehetne.

Nem így vagyunk a Pálosok drámáival. E derék és mindig nemzeti érzésű rend, mely, sajnos, a jezsuitakéval egy sorsra jutott II. József idejében, úgyszólván akkor szűnt meg, midőn nagyobb szerepet kezdett játszani közéletünk, közoktatásunk történetében. Hazai múltja fölnyúlik a kereszténység első századaiig. Szt. Gellért, a velencei Sagredo, volt volna első remetéje. A világ za-

jától elvonultan hegyek közé menekültek, irtották a rengetegeket, művelték a földet s hihetőleg tanították is a népet. Hogy az iskolai színjátékot művelték, ennek legrégibb nyomára a XVIII-ik évszáz közepén találunk. A jezsuiták elveszett népszerűségén a piaristákkal osztakoznak meg, néhány helyen, melyek legnevezetesebbjei Sátoralja-Újhely, Pápa, Pécs, hol az ifjúság nevelése kezeikbe volt letéve. Hogy bőségesen termett náluk is ez az iskolai dráma, azt Táncz Menyhért szavaiból sejtjük, a ki körülbelül 20 ilyen dráma létezéséről emlékezik (omissis plus minus viginti aliis Actionibus Papæ . . . productis). A szegénysége nagy akadálya lehetett megjelenésöknek, pedig akár Bakhus, akár a Polydorus és Cassandra Közjátéka, még tán a Pál cz. szomorújáték is megérdemelte volna annyira, ha nem jobban, a kinyomattatást, mint a jezsuiták kiadott drámái közül a többség. Míg a szintén nem vagyonos piaristák rendjéből legalább Simai a nyilvánosság elé léphetett 1775-ben Mesterséges ravaszságával, addig a Pálosok iskolai drámái közül se előbb, se később egy sem láthatott napvilágot. És ha Táncz Menyhért theologiai tanulmányaitól elesent óráiban rá nem szánja magát a lemásolás keserves munkájára, ma fogalmunk sem volna a rendnek ezen a téren kifejtett tevékenysége mibenlétéről. Pedig e kisterjedelmű gyűjtemény néhány darabját áttanulmányozva, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a rend tagjai között nem egynek kellett lenni, ki az élet comicai oldalainak fölismerése körül, hátrózott tehetséget árul el. Nem túlozunk, midőn azt állítjuk, hogy mind Polydorus és Cassandra Közjátéka, mind a Bakhus cz. farsangi játék a magyar vígjáték első csiráit rejtik magokban és valóban megérdemlik az utókor érdeklődéssel teljes figyelmét.

A *Bakhus* cz. játék, mely farsang utolsó napján ke-

rült színre, abba a genreba tartozik, melyet Illei Tornyos Péter-e képvisel egyesegyedül drámairodalmunkban. Az is, mint emez, «farsangi játék». Ha Tornyos Pétert olvassuk, mely jóval a jezsuiták rendje felosztatása után került ki sajtó alól (Komárom és Pozsony 1789), csupán megközelető fogalmat nyerünk a farsangi játék mibenlétéről. Inkább sejtjük, mint tudjuk, hogy mi mehetett azokban végbe, mert hiszen Illei 1789-ben már nem gondolhatott arra, hogy darabját valaha is előadhassák felosztatott rendje iskoláinak valamelyik színpadján. A Bakhus cz. farsangi játék az egyetlen e nemben, mely bepillantást enged az iskolákban lehetséges farsangi játékok színpadi titkaiba. Erről biztosan tudjuk, hogy elő is adták Sátoralja-Újhelyen 1765-ben.

Aki a mai kor szemüvegén keresztül vizsgálja e darab meséjét s a jelen kor szemérmességével készül az elolvasásához, az bizonyára szemet-szát fog mereszteni. Mi minden nincs abban! Milyen komázás az istenekkel! Akár csak Offenbach Olympusán! A benyakalt Bakhus mint korcsmai hős két felvonáson át duhajkodik. Társai hatalmas ellenzéket alkotnak Jupiterrel szemben és ennek egész komolyságát igénybe kell vennie, hogy a szemébe ne ne vessünk, midőn azt hiszi és azt mutatja, hogy ő Olympus ura, a ki a Bakhusnak bemutatott áldozatokkal immár nyakig eltelt. Aztán ezek a tömjénezők Bakhus «kövér farának (!) árnyékában» nyugosznak! Lehet-e csodálni, hogy Jupiternek két felvonás hosszán át kell küzdenie, míg erőt vehet a farsang berugott istenén s letaszíthatja őt bitorolt isteni trónusáról! Olvassuk el figyelemmel a 3-ik végezést, a borbély meg Eskulapius és Menander komolykodó gyógyítási kísérleteit és eszünkbe fog jutni Molière pajkos bohóskodása a Képzelt betegből, de erősen megfűszerezve spanyol borssal és honi paprikával.

Nem mondhatnók, hogy szándékos alszerűség, a pizsokosságok tulzásának tudatos keresése látszik meg e farsangi játékon. De a természetes dolgok oly mindennapi-sággal tárgyaltatnak, hogy csunyaságukat elfeledjük s nagyokat nevetve a vastag tréfán elfeledünk boszankodni a leplezetlen alszerűségen. A bohózat légkörében érezzük magunkat, mely az Olympus isteneit nagyon is emberi gyarlóságokkal ruhazza föl. Az ambrozia illatárját teljesen közömbösíti a borág nedvének bőven áradó gőze és mégis nevetjük a túlzást, az oldalunkat tartjuk a vastag tréfák hallatán, midőn a záró jelenet moralizáló karába belévegyül a kristélyező jelenet vaskos comicuma.

És mindezt az iskolában adták elő! Fiatál növendékeik még a kurva és bordély emlegetésétől sem kiméltetnek meg! Mennyi jellegző adat a kor erkölestörténetéhez! Már egyebütt is említettük, hogy a ki hazánk erkölestörténetét fogja megírni, az az iskolák drámáiból becsebb, jellemzőbb adatokat fog merithetni, akár a darabok meséjének moralját, akár az előadások járulékait tekintse, mint a drámairodalom történetének írója, ki e kéziratban maradt műveket úgysem tekintheti e műfaj kifejlődése eszközeinek nálunk, mert szűk körön belül szerepelvén, irodalmi közhatással nem is lehettek. A Pálosok Bakhusa érdekes tehát nem csak az iskolai drámák s főleg a farsangi játékok stylusa szempontjából, de még inkább erkölcs- és tanügytörténeti szempontokból. Úgyszólván mintája a farsangi játékoknak, annyi szabadsággal, a mennyi csak húshagyó kedden megengedhető. És ha meggondoljuk, hogy volt idő, midőn farsang napjain még a templom belseje sem volt ment a trágárságoktól,* ne cso-

* *Flögels Geschichte des Grotesk-Komischen...* bearbeitet von Friedrich W. Ebeling. Fünfte Auflage, Leipzig 1888, 199—242. l.

dáljuk, ha az iskolák színpadjain is elérték s tán túl is lépték a megengedhetőnek határait. De viszont ne feledjük, hogy a kor naivitása nem irtózott olyan dolgoktól, a nőket ma félig tisztességes társaságokban sem merésznénk. Azt hisszük mégis, ez a bohózatos túlzás kevésbé volt ártalmas annál a kifinomított, illatos trágárságnál, mely a francia udvarnál és előkelő udvaronczeni színpadain divatozva, a XVIII-ik évszáz folyamán, a kor romlottságát igazabban mutatja ezeknél a paraszti ugyan, de alapjában jámbor tréfalkodásoknál.*

De míg természetesnek tűnhetik föl, hogy a farsangi játékok sok mindent megengedhetőnek tartottak, bizonyos tekinteteből csodálkozást költ, hogy a bohózkodás nem szorítkozott tisztán a farsangi játékokra.

A jezsuiták évkönyveiben többször olvassuk, hogy egy-egy komoly dráma felvonásközeiben «intermedium» «közjáték» folyik. Olykor alig több az tableaunál, táncnál, de sokszor külön előadást jelent, mint a satyrjátékok, csak hogy nem a tragœdia után, mint a görögöknél, hanem a komoly darab felvonásközeiben. Nyomatásban egyetlen ilyen Közjáték sem maradt reánk. Kétszeres érdeme Táncznak, hogy gyűjteményében egy teljes és hozzá magyar szövegű Közjátékot hagyott reánk.

Nehéz tisztába hozni, valjon minden komoly színdarabnak meg volt-e a maga víg Közjátéka, avagy csak az olyanoknak, a melyek a farsang folyamán kerültek színre. A Táncz-féle gyűjteményben pl. *Pálnak* nincs Közjátéka, de *Józsefnek* van, mint azt a végezések befejezésekor megjegyezve találjuk. (Az I. után így: Intermedium és a II. után «interponi debet esse aliquod intermedium ab

* Victor du Bled, *La Comedie de société au XVIII-e. siècle.* Paris 1893. Calmann Lévy.

eo, cui plus temporis.») Ez tán olyan fajtájú is lehetett, mint a Bakhus felvonásközeiben jelzett némajáték s így valamivel több a tableaunál. Gyér adatainkból tehát inkább csak sejtjük, mint egész határozottsággal állíthatjuk, hogy a Közjáték sokféle lehetett. Legkifejlettebb alakjában a Polydorus és Cassandrában látjuk, midőn is három felvonásból áll s ezekben külsőképen egymással összefüggő cselekményt alkot. Az ilyenekben a cselekmény nem folyik ugyan egymásból, de nem is mondható egymástól teljesen függetlennek, főleg a cselekvő személyek közössége révén. Hogy az előttünk lévő Közjátékból idézzünk, annak I. felvonása Kocsonya Mihály háztüznézése és házassága, s mint ilyen kerek egy egészset képez. A II-ik iszákos felesé-
 vel folytatott házaseletében mutatja be, midőn az iszákos asszony ostoba pletykaságával a legnagyobb bajba keverhetné Kocsonya uramat. Az egésznek nincs köze az I. felvonáshoz és ahhoz csupán személyi, külső kapcsok fűzik; magában is teljes egész és az I. felv. nélkül is érthető, bár igaz, hogy comicus színezetben sokat nyer az által, hogy a bajt Kocsonya uram maga kereste, mert hiszen vakon rontott be Hymen templomába, mint azt az I. felv. ban láttuk. A III-ik felvonásban, a teritőn találjuk az asszonyt, a ki holtra itta magát. Kocsonya öröme azonban korainak bizonyul, mert az ordítózó kántor fölénekli a halottat. Ezzel aztán előlről kezdődik a férj szenvedése, azé a férjé, a kit a sors iszákos feleséggel vert meg. Tulajdonképen itt sincs vége a darabnak és el tudjuk képzelni, hogy Kocsonya uramnak többféle változatban nyilik alkalma megbánnia, hogy láttatlanba vett feleséget. Ez a fajtájú Közjáték teljes mása lehet azoknak a mókázásoknak, melyeket a XVIII-ik évszáz színpadja jól ismert és a melyekben Arlechino, Hanswurst, Pickelhering éktelen tréfákat csaptak egy ember rovására. Rokon a Commedia

dell'arte-val, az angol komédiások színjátékaival, melyekben állandó typosok viszik a főszerepet egy tetszésszerinti felvonásszámig elnyújtható mesében.* Divatozott-e az efajta Közjáték a többi rend iskoláiban is, adatok híjában el nem dönthetjük.

Ez egyetlen ránk maradt teljes szövegű Közjáték fényes bizonyága annak, hogy a pálosoknál az iskolai színjáték egészen népies irányt kezd s oly elemeket olvaszt annak iskolás keretébe, melyek a magyar vígjáték kifejlésének nagy hasznára válhattak volna. A nemesi középosztály szerepeltetése nagyon jellemző benne, mert e tényből azt látjuk, hogy írója nem a műveletlen, a legalsóbb parasztosztály félszegségeiben keresi a comicumot, hanem egy fokkal magasabban és így személyei révén is kötve volt, hogy ne a legközönségesebb paraszt tréfákkal álljon elő, hanem a rangosabb osztálybeliekével, melyek mindamelllett magyarosak lehettek. Berbencke és Kocsonya életből ellesett alakok, s írójának becsületére válik, hogy oly sok jellemző vonással tudta őket nevetségessé tenni, anélkül, hogy elaljasítaná.**

* H. Alt, *Theater und Kirche*, Berlin 1846. — C. Heine, *Die Schauspiele der deutschen Wanderbühne vor Gottsched*. Halle a/S. 1889. (ism. Heinrich G., *Egyet. Philolog. Közöny.* XIII. 1889. 818. l.) — Victor Fournél, *Les spectacles populaires et les artistes des rues*. Paris 1863. E. Dentu.

** A piaristák iskolai drámáiban található rokon vonásokra nézve l. dr. Takács Sándor következő műveit: 1. *Benyák Bernát és a m. oktatásügy* Budapest, 1893. 8-r. 242 l. IV fej. A piaristák iskolai színjátéka (91—130. l.); 2. *Pállya István élete*. Budapest, 1894. 8-r. 141 l. II fej. Pállya István iskolai drámái (17—36. l.); 3. *A főváros alapította budapesti piarista collegium története*. Budapest, 1895. 8-r. 518 l. VII fej. Az iskola és a methodus a szabad tanítás korában (137—150. lap). A közölt mutatóványokból úgy látszik egy-két darab szintén megérdemelné a kiadást.

Az iskolai színpad még más fajtájú intermediumokat is ismert, mint föntebb ismertettük. Ide számíthatjuk azokat, a melyekben pl. nem fordulnak elő beszélő személyek. A szereplők egy-egy nagyobb csoportja összeáll és pl. harczias játékot ad elő, vagy tánczot jár, zene- esetleg ének-kiséret mellett. Ez a multság a darabbal összefüggésben áll, de annak csak külső ékesítése. Azt hisszük, hogy az e fajtájú Közjáték, főleg a jezsuitáknál divatozott, kik nagyon szerették darabjaik súlypontját a külsően hatásosba, a szemkápráztatóan fényesbe helyezni.*

A Közjáték harmadik fajtája oly pantomim-játék lehetett, minőt ezen kiadásunk *Bakhusának* felvonásvégein gyanítunk, midőn egy zsidó lép föl, a ki — az adott utasításokból ma már tisztán meg nem érthető — comicus pantomim-játékot vihetett végbe; vagy pl. midőn ugyanebben az istenek, hosszas ellenkezés után, véghezviszik Bakhus kiakolbolítását.

A Közjáték, mint látjuk, igen érdekes elemeket foglalt magában: a csoportképet, a zenét, éneket és a tánczot, fejlettebb formájában a némajátékot, legmagasb fokán pedig kerek bohózáttá válik.

Figyelmet érdemlő jelenség, hogy világi színpad hiányában az iskolák színpadján (főleg a piaristák és a pálosokéin) indul fejlődésnek nálunk a vígjáték. Ez is egy ok azok ellen, kik a magyar nép jellemével oly ellenkezőnek

* V. ö. Oscar Teuber, *Geschichte des Prager Theaters*. Erster Theil. Prag, 1883. 8-r. 376 l. (13—32. lap). — Jak. Zeidler, *Studien und Beiträge zur Geschichte der Jesuitenkomödie und des Kloster-dramas*. Hamburg u. Leipzig 1891. Hogy a jezsuiták sokat tanultak el a vándorló angol komédiásoktól l. J. Meister ily cz. művét: *Die englischen Comoedianten zur Zeit Shakespeares in Oesterreich*. Wien, 1884. 8-r. 198 lap. (Ism. Heinrich G., Egyet. Phil. Közlöny. VIII. 1884. 492. l.)

állítják az alakoskodást, a bohókás mulatozást. Hihető-e, ha az ily farsangi bohózatok sem a közönségnél visszhangra, sem az előadóknál természetes hajlamokra, sem az íróknál a comicum iránti hamisítatlan érzékre nem találnak, hogy megszülethetik, divatossá, kedvelté válhatik a vígjáték ezen fajtája? Meg kellett nálunk is lenni mind a három föltételnek, mert nélkülök alig állhattak volna elő a Plautusi és Terentiusi minták nyomán készült magyarosítások, a piaristáknál újabban nagy számban földerített iskolai vígjátékok és az olyan bohózatok, a minők az alább közlendő *Bakhus* meg a *Polydorus és Cassandra Közjátéka*. A Bakhus cz. farsangi játék írója bizonyára láthatott, olvashatott e fajtájú műveket: gyakorlott keze régi munkásra vall, a Közjáték szerzőjének is jól kellett ismernie a középosztályt, hogy oly zamatosan írhasson össze annyi bohókás, ötletes párbeszédet. Főleg Bakhus 3-ik felvonásában, valóságban molièrei hangulat uralkodik, nem ugyan jellemvígjátékainak, de a bohózatainak hangulata, melyekben a tapogatódzó és mégis fontoskodó, nagyképű doktorok ellen irányozza gúnyját. A Közjátékban először szerepel a magyar középosztály, tudatlanságában mulattató, felsüléseiben nevetségessé váló, keserves sorsában szájalomra és kaczagásra egyaránt méltó alakjában. Kocsonyában a nemesi hiúság válik nevetségessé, mert a nemesi rokonság után való óhajtozása révén kerül a csávéba. A rongyos kabátú, kopottas külsejű Kocsonya nagyon belé illik abba a nemesi familiába, melynek magzata Berbenzénének, a magyar színpad első házsártos asszonyának, emlőin nevededett föl. A darab végén önkénytelenül is eszünkbe jut Dandin tragicomicuma, mert a mi hősről is elmondhatjuk: magad akartad, Kocsonya Mihály!

A Közjáték oly ügyes apróság, a melyet ma is jóízű

mosolygással fogunk elolvashatni. A legjobban az sajnálható, hogy korábban ki nem adatván, irodalmi közhatás nélkül maradt. Egy kis kört deríthetett csak föl s nem válhatott a fejlődés egyik láncszemévé azáltal, hogy íróinkat hasonlók alkotására serkentse, útját egyengetvén a magyar vígjátéknak, mely Csokonai kezdetleges (bár magyaros) kísérletei után sem tudott semmikép az idegen utánzás nyügeből kibontakozni.

Az iskolai dráma, mint láthatjuk, a Pálosokkal nemzeti irányok felé tör, sajnós, hogy a rend eltörlése 1786-ban útját szegi a továbbhaladásnak. Táncz M. másolatai nélkül azonban még azt sem tudnók, hogy a magyar bohózat első, kezdetleges nyomait náluk kell keresnünk.

Bayer József.

I.

OMNIA VINCIT AMOR
POLIDORUS ET CASSANDRA

ACTA A PRÆNOBILI, NOBILI, AC INGENUA

JUVENTUTE GYMNASII ORDINIS S. PAULI I-i EREMITÆ SÁTOR ALLA

UJHEL SUB R. L. DANIELE BORSS A-o 1765-o.

Argumentum Intermedii.

Nobilis in Hungaria, sed pauper, Petrus Berbencze grandævam virginem Filiam suam æque Nobili, magis pauperi tamen Michæli Kocsonya tradit nuptui. Hæc cum liberius indulget mero ebria sepelitur, grato marito spectaculo, quippe infida, cum tamen exequiæ apparantur, e feretro erumpit, quam cum maritus putaret spiritum, baculo experitur, esse in Carne.

Personae.

Petrus Berbencze	--- --- --- ---	Joannes Drotos.
Filia ejusdem nuptui tradita	---	Joannes Ágoston.
Procus	--- --- --- --- ---	Michael Torkos.
Judex, — dein Ludi magister	-	— — — —
Uxor Petri Berbencze	--- --- ---	— — — —
Sartor	--- --- --- --- ---	Joannes Vilcsinszky.

Intermedii Actus I.

(In quo agitur de elocatione Virginis grandævæ: Filia Nobili sed lacero amictu induta suens ad mensulam canit. Parens pariter indutus in Casceta, uno genu flexus in cista vetustas literas volvit.)

Pater, Mater, Procus, Filia.

Ének.

1.

Szüzek, ifjak sirjatok
rajtam szomorkodgyatok,
vig tanácsot adgyatok,
mert búm, s bánatim nagyok.

2.

Vallyon ki meg nem szánna?
több esztendőim száma
mint szoknyámnak az ráncza,
lábam is rosz a tánczra.

3.

Éltem holtig szomorú,
Fejemen a koszorú
Száraz mint a vén kórú
hasam, s faram domború.

4.

Harmincz fársángot értem,
Krónika lehet éltem,
sok pendelt öszve nyírtem,
még senki sem jött értem.

5.

Bár csak imár jönnének
 ha nem ifjú legények,
 akár melly rozsdás vének
 és ördögben vinnének. (Intrat Procus.)

PROCUS. Isten minden jókkal áldgya meg Kegyelmedet
 édes Apókám!

PATER. Hozta Isten Kendet édes Fiam — — hát mi
 jót hajhász Kend az én házomnál?

PROCUS. Nem sokat biz én édes Apókám — — nagyon
 megkövetem Kendet, — ezé Berbenczy Peti háza?

PATER. Éppen belé bottlott Kend — miért?

PROCUS. Édes Atyám Uram, mit van hímeznem há-
 moznom? azt hallottam, hogy el adó leánya volna Kend-
 nek (hoc audito proripit se Filia et aufugit).

PATER. Ó édes Fiam régen volt biz az — — van biz
 annak már talán 15 esztendeje is — — de hogy el adó,
 mikor ajándékban sem kéri senki is.

PROCUS. Hogy hogy édes Apókám? — hiszen talán
 még nem oly vénetske?

PATER. Hogy oly vénetske volna, nem mondhatom,
 mert jól emlékezem rá, hogy mikor a Francia, és Bava-
 rus ellen attunk volna insurgenseket, több gyermekem
 nem lévén, ezen Leánykámról azt mondtam: hogy bár
 csak Férfiú volna, nem kellene magam helyett mást fo-
 gadnom.

PROCUS. Ho ho Berbenze Uram! Kend a mint látom
 nemes ember.

PATER. Annak tartom mindenkor magamat... Éppen
 mastan revisio alkalmatosságával akarom repräsentálni
 Armalisomat. Csudállom hogy meri T. Vármegeye csak
 controvertálni is, holott nézze Kegyelmed Fiam Uram
 őseimnek édes hazánkért tett nagy meritumit, még Vak

Béla Királ üdejében, ki éles tekintetre vévén, és világosan látván bajnok vitéz cselekedeteit Berbencze Pistának, csak hamar nyakában rázta a Nemességet, ha nem hiszi Kend, akár olvassa, akár nézze a Királi petsétet (habet appensam tortam). Kend azon kívül is talán Deákossabb ember magamnál.

PROCUS. Édes Berbencze Uram! evvel Teremtucse bé gyughattya Kend a Vicispánnak a száját és akár ki mit szóll a Kend Nemessége ellen — — hiszen tüzes Authentica ez!

PATER. Ugyé Fiam? nám mondám!

PROCUS. Hanem a pecsét ellen lészen mindazonáltal valamely exceptio, mert csak két ágú akasztófát látok rajta.

PATER. O Fiam! azt gondoltam, hogy többet tud Kend a törvényi dolgokhoz, de a mint láttam nem igen érti Kend a porcus jurist, még a petsétet sem ismeri Kend, hiszen, gutta üsse meg nem akasztófa az, hanem Székes Fejér Várnak egyik kapuja a mellyen Berbencze Pista a nagy Atyámnak nagy Attya, vak Béla Király szamara (sic) bójtben számtalan tojásokat hordott bé. — — Több e féle érdemi édes hazánk elől mozdittásában, és Kóronás Királyához való hűségének, comprehendáltottnak a Diploma ténórában.

PROCUS. Ugyan ugye? — — jaj! nagyon meg követem Kendet gorombaságomról!

PATER. Semmi vétek Kendtül.

PROCUS. Úgy segéllyen már nagyobb kedven (m?) van a Kend Leányához mivel magam is Nemes Fámiliábúl lévén látom, hogy illy régi nevezetes vérben házasodhatom.

PATER. Hát ugyan csak Kend is Nemes ember?

PROCUS. Igen is édes Apókám a' vagyok, és voltam is mindenkor tagadhatatlan — — ugyan ezen praecautióra el is hoztam magammal az Originalis Diplomát. (Fricat se

crebro ad omnem partem.) ha nem hiszi Kend olvassa. (protrahit ex ochreis cothurnorum.)

PATER. El hiszem édes Fiam Uram — — de hogy hijják Kendet?

PROCUS. Az én betsületes nevem Kotsonya Mihály.

PATER. Korcsoma Mihál? patvar vigye el be furtsa neve van Kennek.

PROCUS. Nem! nem! nem Kortsoma, hanem Kotsonya Mihály.

PATER. Ahá! értem már értem . . . s hát valamelly jószágotskája vagyon e Kendnek?

PROCUS (fricans se). Hát? Kételkedik Kend felőlem — de van úgy segéllyen — máskép hogy is merném a Kend leányát kérni?

PATER. Hol ismérkedett meg Kotsonya Uram az én Leánykámmal?

PROCUS. Meg valloem személyét soha sem láttam, hanem még ifjú legény koromban hallottam, hogy jó megért Leánya volna Berbenche Petinek Zemplén Vármegyében, de még akkori üdőben nagy szükség lévén a Leányok állapotjából, hallottam, hogy igen reá tartotta magát Berbenche Uram, azért én nem is mertem magamat jelenteni, hanem most, midőn az Ur Isten azokban nagyobb bővséget adott, úgy gondolnám, hogy hamarabb megalkudhatnánk.

PATER. Volna okom ugyan, hogy most még jobban reá tarthatnám magamat Leányommal, mert nem tudgya é Kend, hogy mennél tovább nevellyük ama jó csikót, annál jobb árán szoktul [? szoktuk] eladni.

PROCUS. Annál már igazabb sines, hogy ha úgy nevellyük, hogy meg ne vénhedgyék — biz a Leán Aszon pedig már vénetske.

PATER. De azt éppen meg nem engedem, hogy az én

Leányom vén ketske légyen, — — egy kevésbé ugyan koros de ugyan csak mindenestül most sincs 38 esztendőnél üdösebb.

PROCUS. Az ugyan valóban nem nagy üdő — hiszen annál a mentém is, mióta csak én hordozom, régibb . . . Hogy ha annyi Gracziám volna, hogy tekéntettre vehetném.

PATER. Meg lehet — — mingyárt — — Hallode Annyok!

PROCUS. Tehát vannak magzati a Kiss Aszonnak, hogy Annyoknak nevezi ötöt Berbenze Uram.

PATER. Guta lelkét van . . . hol vette volna? — az annyat kiáltom . . . Te Aszony gyöszte be!

UXOR. No mi ördögöt lármáz Kend megént?

PATER. Aha egyenek meg a kutyák — nem tudgyátok a orotokat be ütni mikor böcsületes ember van a háznál.

UXOR. Isten botsá mit kurjogat Kend, láttya Kend, annyi a dolgom, hogy a lábamon is alig állok, (comparet) No s mi kell Kendnek.

PATER. Ez a böcsületes Nemes ifjú Legény a Lányodat akarja látni.

UXOR (ad procum). Jaj Csillagom! bizony vélem együtt sutykos az mast; hanem kérem csak egy kevés várakozással tessék lenni még jobban fel öltözik, mingyárt leszen szolgálattýára (abit).

PROCUS. Ebben is nagyon consoláltatom, hogy mátkámat munkában találtam, tudom ne leszen utolsó Gazdaszony.

PATER. Attul épen nem kell félni, mert akár mely nehéz dologhoz hozzá kap, mast is az Annyával együtt déltül fogva a fejemben kaparászott.

PROCUS (hinc inde se fricans). Nékem éppen ilyen Gazdaszony szükséges, a ki nem utáll e féle apró baromfiakkal is bánni.

PATER. De azon kívül is (nem azért dicsérem, hogy gyermekem) oly szakácsné valamint annak a rende. Csak nem régen lévén graciaim, hogy megalázta magát N. Uram hozzám ébre [? ebédre], olly derék galuskákat főzet, mint az öklöm. (Comparent filia et mater filia tota pudica, nigram plicam, quam in tempore genere solent in sinistro oculo. Facit crebro profundum pukk.)

PROCUS (profunde inclinatus). Szivem ficzkándozva örvendek kincsem leány Aszonkám, hogy vagyon szerencsém drága személlények tisztelésére, s udvarlására. (N. B. procus frameatus esse debet, appensa solum Clamide in indusio, lacer in Cascheta.)

FILIA (facto pukkli). Magam is hasonló képen.

PATER. No édes Leányam! mind a két szemeddel jól meg tekéncsd ezt a betsületes Uri személyt, a ki te éretted mesze földről nagy költséggel ide fáradott, — ne sirasd már a sok el mult farsangokat, nem hejában várakoztatott a szerencse. Ime Kocsonya Mihály Uram eő Kegyelme feleségül akar venni. Oly birtokos, és jószágos embernek tudgyad pedig eőtet lenni, a ki te belőled ma holnap valóságos Aszont tehet, — azért ha tetszik személlye, minden tétovázás nélkül mond meg rövideden.

FILIA. Nékem bizony tetszik.

PATER. No Fiam Uram! hallotta Kegyelmed? hát Kegyelmednek mint tetszik?

PROCUS. Nékem valóban felettéb tetszik, nagyon sajnálom, hogy a szemében hályog vagyon.

UXOR. Jaj édes Uram, Isten ne adgya néki biz oly tiszta a szeme mint a kristály, hanem csak mi uta németessen viseli magát az úta viseli azt a fekete fótocskát a ball szemén, azért úgy lát vele mint én akár ki szemével.

PROCUS. Lehetetlen?

UXOR. Nincs külömben.

PROCUS. Ha úgy van, magam is helyén hagyom, mert valóban nagyon illik néki, és nagyon ékesíti pofáját, azért ha el viszem, még a homlokára is szegezek néki. Tehát én bizon csak el viszem a Kendtek Leányát.

PATER. Bátorran.

PROCUS (accipit illam per manus ad dorsum). No gyere tehát édes Feleségem, had vegyelek a hátomra.

FILIA (pendule ex dorso). Jaj part üsse meg Kendet édes Uram! hát nincs Kennek más alkalmatossága?

PROCUS. Szívem hol kívánsz ennél jobb alkalmatosságot? hó édes Apókám én gondot viselek a Kend leányára, hanem rövid nap alatt el várom Kenteket szegény s(z)álásómon. (et abit.)

Intermedii Actus II.

(Maritus periclitaturus Uxoris fidem, fingit se homicidium patrasse, haec Virum prodit, qui tamen absolvitur.)

MARITUS (in indusio sanguino linto comparens). Jaj kincsem Feleségem! oda vagyok ha nem segítesz. Jaj boldogtalan fejem. O boldogtalan szempillantás melyben lábomat házombul ki vontam!

UXOR. Jaj édes Uram mit csináltál?

MARITUS. O ne kérdezd szerelmes Feleségem, csak adgy hamar tiszta inget reám, mert mingyárt oda leszek.

UXOR. Jaj Fertelmes! Talán valakit meg motskoltál (accipit maritus novum indusium).

MARITUS. No szívem rejsd el ezt az inget a mint tudod, — ha igaz hozzám való szereteted, csak te légy egyedül tudója szerencsétlen esettemnek — — mit van mit tagadnom? előtted egyetlen egy gyönyörűségem, tudom olly kedves előtted életem mint önnön magam előtt — — ime halálnak Fia vagyok, mert embert öltem.

UXOR. Jaj mit mond Kend? — Jaj Istenem, jaj gyomoltalan fejem! hová legyek?

MARITUS. Halgass csak szerelmem, nem használ itt semmit sirásod, hanem inkább mennél jobban titkolhatod fájdolmadat, annál inkább titkoljad ne talán mennél is inkább szánakodol esetemen, annál nagyobb kelepczében ejtsél; — — hogy ha hittel kötelezett szeretetedet hozzám érdemettlen Társodhoz meg mutattni akarod, halgass, az egekre kérlek! mos szívem kezedben forog életem, ha meg tartasz, nem úgy szeretlek és böcsüllek, mint életemnek párját, de mint életemnek életét.

UXOR. O kincsem Uram! ha rajtam áll életed, tud megg, hogy előbb vissza fordul a nap az eő uttyában, előbb vissza fognak folni a folyó vizek, előbb meg szállamlanak a kösziklák, hogy sem én ezt valakinek ki nyilatkoztassam.

MARITUS. O Galambom! melly igen bátoréttod szivemet — talán röjtökben marad vakmerőségem — — a Tettet is a kertünkben a Diófa alá jól el ástam, fellül be is gyöpöztem — — O Istenem könyörülly rajtam — — már szívem mast a munkások után fordulok, csak estvére várj jó vacsorával (maritus abit, incipit suere, comparet Vicina.)

VICINA. Jó napot adgyon Kendnek édes szomszéd Aszony!

UXOR. Hozta Isten Kendet édes szomszéd Aszony... jaj be régen nem láttam Kendet, s hát mi híreket hall szomszéd aszony?

VICINA. Jaj édes szomszéd Aszony, mi híreket halhatnék — — azt sem tudnám meg mondani mikor léptem által küszöbemet.

UXOR. Jaj Lelkem szomszéd Aszony! csak az én Istenem tudgya, melly nyughatatlan a szívem, bumban éjjel nappal nem alhatom, — az Angyalok hozták Kendet

hozzám, még is mikor Kendet látom mint egy meg könnyebbülök.

VIC. Hogy hogy édes szomszéd Aszony? — — mi esoda búbanat faggattya a Kend szívét? his[z]en egyébkor soha nem tudom hogy busult volna Kend?

UXOR. Jaj, ha meg merném mondani!

VIC. Miért nem? — nékem bizvást.

UXOR. Jaj de azt akarnám, hogy tovább ne menne.

VICINA. Jaj dehogy szóllok ha titokba való. — Természetem ellen való nékem az a tsatsogás, és nem is szenvedhetem az olyas embert, a ki mindeneket ki fetseg.

UXOR. Áttkozott Uram! be nagy veszedelemben hozott — — oh nem merem megmondani.

VIC. Jaj talán el bújdosott Kendtül?

UXOR. Aha bár soha se láttam volna az Ármányost, ugyan e volna vigasságom — — de bizony más furdallya az én szívemet.

VIC. Ugyan mondgya meg a szomszéd Aszony talán segíthetek, legalább jó tanácscsal.

UXOR. Jaj édes szomszéd aszony, bizon csak a jó Isten lehet az én segéttöm — — már ugyan csak annyi mint az, Kendnek meg mondom, de az Egekre kérem, úgy magában Tartsa mint a Lelki attya — — nézze csak szomszéd aszony az inget (monstrans indusium sanguinolentum).

VIC. Jaj dühödgyön meg a Kend dolga, talán ugyan üstökben kapott Kend az Urával?

UXOR. Jaj dehogy kaptam, hanem az Uram egy embert — Jaj nem merem meg mondani!

VIC. meg vérzett valakit?

UXOR. meg is ölte.

VIC. s ezen töri szomszéd Aszony a fejét? ó be bolondság a Kend dolga! — bár én volnék illy szerencsés Aszony mint Kend — hiszen jelencse meg Kend a Biró-

nak, egy két holnap mulva máshoz mehet Kend Férjhez hová kell ennél szebb állapot.

UXOR. Bizony jól mongya szomszéd Aszony — — igyunk egygyet a jó tanács fejében (protrahit ex sacco lagenam vini et haurit ac propinat) — — Tehát csak el hivatom a Birót.

VIC. Csak csak, (intrat, et mittit pro iudice, et exit) Ó édes szomszéd Aszony, bár csak én is illy könnyen ki rázhattnám a nyakambul azt az Istentül el rugaszkodott Uramat, ha tudnám, biz örömetst negyven nap száraz vizenn böjtölnék.

UXOR. Jaj kincsem szomszéd Aszon a Kend Ura ugyan csak még sem olyan átkozott sátán Természetű mind az enyim.

VIC. O Galambom szomszéd Aszony hiszen az én Uram egész sárkán, nem hiszem, hogy Pokol vármegyében légyen mássa. (Comparet Iudex.)

JUDEX. Jó napot adgyon Isten Kegyelmednek és Kocsonyáné Aszonyom.

UXOR. Isten hozta Biró Uramat.

JUDEX. Hát mi dolog iránt hivattatott Kocsonyáné Aszonyom.

UXOR. Jaj Csillagom Biró Uram nem tűrhetem, hogy hirül ne adgyam mit cselekedett az én Uram — — Evvel az ingel jött haza tegnap, és azt mondotta, hogy valamelly embert ölt volna meg, nem akarnám hogy magam is belé kevertessem.

JUDEX. Vallyon igazé ?

UXOR. Nincs külömben.

JUDEX. Ha úgy — nem lehet késnem — s hol találok fel ?

UXOR. Csak a falu végén vagyon a munkások után. abit iudex, Vicina quæ ad adventum Judicis se abdide-

rat, prodit) Ehen szomszéd aszony, megtöltöttem megént a palaczkocskát (illa accipit).

UXOR. El igazétottam már a birót utánna.

VIC. derekassan cselekedte Kend — — meg fizeti majd, a sátán szurkollya be a fenekét, miképp bánt sokszor Kenddel.

UXOR. biz igazat beszéll Kend — — én biz egész ördög rabja voltam eő miatta, hiszen egész álló nap alig tuttam magamat négyszer ötször a csapra lopni, — bizony-ságom a Csaplár — de hiszem maíd meg qualificáltattya biz a Biró.

VICINA. Bizon szinte olyan Tsávában vagyok én is (Comparet Judex vinctum adducens maritum.)

UXOR. Jaj Egek! mit látok? Jaj oda vagyok! Jaj Csillagom édes Uram!

MARIT. Ne sirj édes Feleségem, Te cselekedetemben részes nem vagy — — hiszem, hogy általad el nem árultattam, mert hittel, s átokkal fogattad — — az Istenek akarattya volt, hogy gyilkosságom világra jönne. — menny el azért, és hozd elől az el ásott Testet. (abit Uxor ut adferat):

Hidgy már hidgy már az aszonnak,
mint sok nyálbúl szőtt vászonnak,
Közöld véle te titkodat
ha kíványod halálodat.
Példája vagyok én ennek,
mert hittem Feleségemnek,
eskövéssel hittegetett,
egyet fordult, dobra ütött.
Előbb gyujtasz vízzel tüzet,
Előbb mersz rostával vizet,
előbb fogsz hálóval bolhát,
mint Aszon tartson parolát.
Tanullyatok esetemenn,
édes Barátim vesztemenn

ki vétkét aszonnak gyónnya,
előbb nyelvét annak ki vonnya.

(Fert Uxor in sacco caput Vitulinum Judex accipit illud, aspicit admiratur, paulisper sibi subridet.)

JUDEX. Hogy hogy édes Kocsosnyáné Aszonyom? nem úgy tapasztalom a dolgot a mint Kend declarálta, — e féle gyilkosság a mézárszékhez tartozik ugyan jobban mint az én Törvény székemhez, mindazon által ha a Borjú másé volt tartozik itt is igasságot szolgáltattni, azért akarom a Causának mi voltát rövideden hallani.

MARIT. Édes Biró Uram! meg vallom, nem az én Borjam volt, ime bizonyságom a Feleségem, hogy soha borjank nekünk nem volt,

UXOR. bizon nem volt.

MAR. azt sem tudom melly tehéné volt, hanem tegnap koncsin (sic) mentem az erdőre, eő az úton fekütt, én észre nem vévén öszve gázoltattam, hogy pedig kárban ne veszne egészen a fejét elvágám, s el hozám.

JUDEX. mhü — mhü — mint egy melly üdős lehetett a borjú?

MAR. Alkalmassan lehetett már esztendős.

JUD. Ó hát ha úgy van, Kotsonya Uram szabad ember — — Esztendős borjunak lehet már annyi esze, hogy kocsit látván fére tér az utból, oldozd meg eskütt! — Követem Kendet, és magamat ajánlom (Incipit verberare Uxorem) Aha bal lelke aszonya. (fugiant).

Intermedii Actus III.

(Moritur Uxor Neo-nupta in ebrietate, dum tamen Pater materque plorant, Cantor concinit, reviviscit.)

MARITUS. Einye Teremtsutse (sic) be pórúl jártam! tegnap regvel hét órakor Feleségem a pintes Korsóban halt — — be boldogtalan ember vagyok én! phi volt a lelke, soha bizon többet meg nem házasodom, ha egy holnapig özvegy maradok is. — Most is alig tehettem szert Feleségre, ime melly hamar ki facsarta kezemből az adász szerencse. De már mind tűrhető volna, csak elég pénzem volna temetésére (aspiciat crumenam) Teremtsutse nincs itt több három icze bor áránál, az pedig a Kántor torkára sem lesz elég — — Ball Lelke, ugyan nagy költséggel jutottam feleségre, de az a méreg boszúság, hogy három annyiban telik attul meg válásom. — hiszen mikor eötet el vettem, legalább alkudhattam, most már alkudni sem szabad. (Comparent Pater et mater Uxoris defunctæ, illa post Clausuram jacet infra sandapilam panno nigro tectam.)

PATER. Jó napot édes Fiam Uram!

MARITUS. a jó Isten hozta Kendet édes Apám Uram.

PATER. Hát mint van Kend Fiam Uram? — — olly soványan néz Kend mintha vad alma lével Kristérozták volna meg a Kend fenekét.

MAR. Jaj édes Apám Uram veszett volna a Kend leánya.

PATER. Hogy hogy Fiam? talán nem jól Laktok együtt?

MAR. Biz az is megtörtént némelkor, hogy nem ettünk egygyest a hasunkkal.

PATER. Nem azt kérdezem — — de talán nem fértek öszve?

MAR. De hogy nem fértünk, de bizon könnyen öszve fértünk.

PATER. De veszem észre édes Fiam, a Kend ruháján, hogy bizon nem igen gyengén ölelgeti[k] Kentek egymást.

MARIT. Miért?

PATER. Hiszen, a guta üsse meg, kilencz macska egy egeret meg nem fogna a Kend dolmányában.

MARIT. Iszen ez a nyári dolmányom, szeretem hogy könnyűcske, és szellős. — — De nem jól mellőzi a dolgot Apám Uram, mert biz én szépen laktam a Kend leányával csak azt sajnállom, hogy tovább nem tartott.

PATER. Hát talán megholt volna a Leányom?

MARITUS. Biz édes Apám Uram oda van az.

MATER. (cum ingenti ploratu) Jaj pogány! ha megölted az én egyetlen egy gyönyörűséges Diánámot.

MAR. Aha Kurvannyát öltem, ölte biz a pintes korsó, — miért nem szóllott Kendtek, hogy olly bornemisza természetű, soha bizon nem engedtem volna, hogy vélem versre igyék.

PATER. s talán már el is temetted?

MARITUS. Éppen jókor jött Kendtek, mingyárt itt léssen a Kántor, már semmi héjával nem vagyok, csak a Jász ruhámat várom, — kérem tessék Apám Uramnak bé menni. (Intrant ad posteriore[m] partem Theatri mater cum ejulatibus procumbit ad tumbam. Sartor affert unam nigrām gubam ad quem maritus) Aha Bocskort szabjanak a Vargák bőrödbül, van már üdeje, hogy el hozod.

SARTOR. nagyon meg követem édes Uramat, a bótók bé voltak zárva selymet nem kaphattam hozzája. (induit cum iracundia gubam, et stat tristis penes tumbam, Comparat Cantor, et altissima, forti voce canit.)

1.

Pogány halál mit csinyáltál? illy rutul segben rugtál
Kórót, Csallánt, Csipke bokrot, talán már nem találtál?
hogy illy gyöngé szép virágszált kegyetlen le kaszáltál,
illy illatos piros rosát magadnak föl áldoztál.

2.

O nagy Egek, magas hegyek, zokogjátok sorsomat,
Sirassátok erdők, völgyek boldogtalan voltomat,
alig hordám négy holnapig, nehezen nyert kontyomat,
bár csak immár láttam volna egy vagy két porontyomat.

3.

Isten hozzád édes Uram, tudod hogy szerettelek
szánom bánom, és sajnálom, hogy meg nem verhetelek,
Kopasz fejed bizonságom, hogy szívből kedveltelek,
sodrófával s vasvillával gyakran ölelgettelek.

4.

Jószágotat nem prédáltam, sőt azt szaporítottam
rongyos szoknyám szárnyaiban sok ezereket hattam
az házadból semmit meszsi soha nem bocsátottam,
legközelebb korcsomában a Csaplárosnak attam.

5.

Kincsem, Lelkem gyöngy Virágom! ne epeszed szívedet
az egekre kérlek, értem falba ne verd fejedet,
támogassák az Istenek szerencsésen éltedet,
Legyek, Kolláncsok, s darások rágják ki fenekedet.

6.

Meg bocsáss édes galambom, ha ellened vétettem
ha egy két pint borral többet rovásodra vitettem,
Pokoly Királ Udvarában kulcsárnévá tétettem,
jöjj utánnam, hid meg szivem duplán vissza fizetem.

(Dejicit sandapilam cum fragore, surgit, et omnes profugiunt.)

UXOR. Jaj édes Atyámfiái ne fussatok — — Ördög vígy' az országát csak egy csepp pálinkát sem talállok. — Hol vagy édes Uram! segíts száraz torkomat (*prodit maritus*)

[MARITUS] Jaj édes feleségem vallyon te vagy é? vagy csak tüntető árnyékod.

UXOR. Én vagyok szivem én — — hozzd csak el a pintes korsót majd meg mutatom hogy én vagyok.

MAR. Soha nem hiszem, hogy az ördögök vissza eresztettek volna, még meg nem tapogatom az hátodat, mert én azt hallottam, hogy a Léleknek se csontya se teste nincsen.

UXOR. Bízvást édes Uram, csak az után öntözd meg szegén száraz torkomat. (*Incipit verberare, fugiunt intro.*)

II.

BAKHUS.

Istenségérül Jupiter által (ki édes Attya vala) le vettvén, emberi halandóságra kárhoztatik, azon okbúl, hogy majd széles e Világ meg vetvén Jupiternek mindenható Fölségét, Bachust követné. Azért a Főbb Istenek Tanácscsábúl Jupiter Bachusra betegséget bocsátt, mellyben, ámbár Esculapius, Orvosok Istene eötet gyógyéttani igyekezik is, meg hal. Jaczatot Sátor-Alla-Ujhel mező Városában, Első Remete Szent Pál Szerzetének gondviselése alatt nevelkedő, s tanuló Iffjuságtúl. T. P. Borss Dániel Professorságában 1765-dik Esztendőben Farsang utolsó napján.

Júdzó személyek.

Jupiter	--- --- --- ---	Nemes Kolonics János.
Pluto Poklok Istene	--- ---	Thuránszky Ferencz N.
Mars Hadak Istene	--- --- ---	N. Sixay Gáspár.
Apollo Tudományok Istene	---	N. Ráskay Szentlélek Pál.
Bachus Borok Istene	--- ---	N. Farkas Mihál.
Mercurius Istenek Követtye		N. Ráskay Sz. Léleki Imre.
Esculapius Orvosok Istene	---	N. Boronkai Boronkay Gáspár.
Ariadna Bachus Felesége	---	Ágoston István.

Neptunus Tengerek Istene. — Bassaris Bachus inassa. — Venus Szerelem Isten Aszonya. — Macham Esculap fia. — Berta Ariadnának szolgállója.

(Inter incessationes Bachi [quæ peraguntur suilla et lagenis, Vörösgyurkonibus] sedentis in sublimi Throno, Canit prologista sequentem cantilenam.)

1.

Oh nagy Bachus!
Istenek Istene,
életünk reménye
szívünkben juss,
Szemüinktül, elménktül
Jaj el ne fuss
nálad nélkül kedvünk
mind Testünk mind Lelkünk
Lankadt és bus.

2.

Néked szolgáll
Apollo, Mars, Venus,
Plutó és Neptunus
holdúl alád
nap, s hold fényessége,
téged imád
Ég, s föld kereksege,
Tengernek mélsége
valamit ád.

2.

Merő hiuság
Jupiter Fölsége,
Égi dicsősége
csak bolondság
minden magassága
Boldogsága
Te méltóságodhoz
és nagy hatalmadhoz
alatsonság.

4.

Le borulván
mink is két marokkal
Kotyogós torokkal
téged áldván,
egyetlen kegyelmet
tüled várván,
Nyugodjunk hasadnak
nagy kövér farodnak
nagy árnyékán.

5.

Egész holtig, tégedet imádunk
mind néked szolgállunk éltünk fottig,
szánktul boros korsó el nem szakad
még lelkünk Testünktől, még testünk Lelkünktől el nem válik.

I. Végezés.

I. *Kimenetel.*

(Jupiter) Vallyon kinek kinek ezen tisztelet? Kinek ezen számos áldozatok? ezen ékessen szolló musika? illy nagy Istenségre emeltetett tehát az én Fiam Bachus? hogy Attyát dicsősségében meg halladgya. — — Örvendek szerencsén, mivel a Fiúnak boldogsága, egyaránt terjed az Attyára, de mind azon által félek, hogy hatalmam üdövel hatalma alá ne vettessék, és Bachus földi Istenségét az Egivel ne kapcsollya — Tulajdonsága a magzatoknak mindenkor, inkább Attyok hatalmával vetekedni, mint sem erköltsével. — Ime Ikarus, gyenge szárnyaival fölleb röpülni vágyódik édes Attyánál Dedalusnál — — Phaeton gyermek esztendeiben Apollo kötelességét, a napnak szerkerét gyenge vállára válollya, ámbár szerencsétlenül — — Vallyon Bachus is nem ezeknek nyomdokit követi é? szükség e veszedelmet el távoztatni, még Bachus Isteni hatalmam alatt vagyon — késő a segítség veszedelem után, mint az orvosság élet után.

BACHUS. Jupiter Fölséges Attyám! mi háborgat? Bachusnak, a Fiadnak tisztölete? mellyet szemléltél, faggattya talán szívedet? ó Isteni Természethez méltatlan fáradozás! más Attyák vigan szemlélik magzattyoknak elől menetelét, méltóságát, dücsőségét, sött minden elméjeket, igyekezeteket azoknak boldogításokra fordittyák, — a mi több az oktan állatok, melly szorgalmatossággal nevelik fiaikat, téged egyedül öltöztetett a Természet olly kegyetlenségben, hogy Fiadnak ditsőségében bánkodgyál — — nem Istent illet e Természet, de még vad Tigris, Oroszlánt sem — — Isteni székedet, minden Istenek fölött való hatalmadat Bachus Fiadtól félted? — — vallyon

mindenható Attyám, miben tapasztaltad ellened való partolkodásomat — — ha Égi Thronusodbul ki estedet keresném, már ez előtt némi némű jeleit szándékomnak tapasztaltad volna — — illy nagy tűz a mellyet jövendölsz nagyobb füstöt, és szikrát szokott maga előtt mutattni — — s a melly Isteni méltóságra emeltél, azzal mindenkor megelégszem, és azt hála' adó alázatos szívvel, senkinek, csak néked tulajdonítom, ha pedig Isteni tiszteletemet, imádásomat irigyleg, mi szükség volt arra emeled? Lettél volna magad mind Jupiter, mind Bachus — De ámbár Isteni tiszteletemben meg halladnálak is, mind ezek a te kegyelmidtül fügnek, mivel azoktul veszik eredeteket — — Nem de nem a páva nem^a szégyenli, ha Fiának hasonló fényességű tollai emelkednek? avagy bányaaé az Hattyú fiának egyenlő fejérségét? szünny meg Jupiter illy balgatag gondolatoktul, ne talán méltatlan szándékid, alattad való Istenek eleiben jutván, Isteni tiszteleted, és hatalmabb kissebségének te önnön magad, nem Bachus, légy oka, s mozdéttója.

JUPITER. Attyai szeretetemet tőled Bachus soha meg nem vontam, sótt azt meg sem tsorbétottam, Attyai kötelességemnek eleget tettem, az pedig, hogy ellened ma föl háborodtam, Atyai szeretetemmel könnyen meg egyez; mert az, Atyai kötelességen föllül vagyon, hogy fiának méltóságát maga neve, s tisztelete kissebségével szenvedgye — meg mondom egy szóval mi sértegeti szívemet. — — Isteni hatalmamra esküszöm, házam esztendeig nem füstölög tiszteletemre annyit, oltárom nem imádtatik Olimpiában, olly buzgó szívvel Oszlopom, mint te, csak ezen három napokban — — meg nem szenvedem tovább oly nagy dicsősségedet.

BACHUS. Könnyen veszem észre Fölséges Jupiter, mi tekeri nagyra vágó órodat: — — talán meguntad a so-

vány áldozatokat, a csupán füstből álló Tiszteletet? nem de nem zsirossabb Bachus áldozattya? nyilván ugyan ennek gőze hozott le mennyei Thronusodbul hajlékomban — — — nem tapasztaltam mind eddig benned illy nagy alázatosságot — — Fölséged tekintete ellen vagy az Jupiter, hogy egy Földi Istent, mint Bachus szegén szolgád, meg látogattni méltóztattál. — — Talán kifogyott Ganymedes poharábul a jó borocska.? — ha csak az egyedül köztünk való egyetlenségnek oka, könnyen meg egyezünk: Bassaris!

BASSARIS. Jelen vagyok Fölségednek leg kisebb szolgája

BACHUS. Hozd elől Jupiter csobollóját

BASSARIS. Biz arúl le ugráltak az obroncok, iszen már talán esztendeje is van hogy szárad.

BACHUS. Tölcsd meg serénnyen a jobbikbul.

JUPITER. Valóban nagyon meg indúlt Bachusnak malma, de a mi azt hajtya, tudd meg csak zápor eső, s nem sokáig tartó — — Hozzám való bőv adakozásodat rövid idő mulva megfizeted — — már annyira szédelgeszsz, hogy az Istenek Istenének kegyelmedre szükségét lenni itélled — — Tapasztalni fogod, kinek függesz hatalmátul — — Egek! nagy gyalázat ez Jupiternek! egy undokságok Istenétül — — Tapasztalta Prometheus haragomat Caucasus hegye alatt a Vas Lánczok és bilincsek között. Meg fizette Apollo ellenem való pártolkodását. — Isméri Phaeton boszú állásomat, — Tudják Encelladus, Chirarus, Egon és másak, Rhadamantus kemény igája alatt parancsolatom által vak merőségeket fizetik, mi Jupiternek, az Istenek fejedelmének haragja. De mindezekon föllül halhatatlan emlékezetű bizsónsága lészel te ennek rövid idő fogytával (*abit*).

BACHUS. Mhü — igen jól lakott nyilván babbal Jupi-

ter, hogy illy nagy zöngésvel mendereg, félek, hogy csattogása tüzes menkövekre ne fakadgyon, és Phaetonnal egyenlő sorsban, vagy Ikarussal ne keverjen — — Ugyan rút volna, ha Bachus vízben veszne! tanácsos meg előzni a veszedelmet; minek előtte Jupiter haragjának magunk föl áldoztassunk, tegyünk áldozatot néki, a mi áldozatunkkal talán meg engeszteltetik. (*Fit musica, et inter frequentes thurificationes sequens Cantilena á discanta*).

1.

Jupiter szerelmes Atyám
Lészen nálad ot graciám,
hogy kedvedbül, kegyelmedbül
Ki nem zavarod fiad talán

2.

Nagy haragod bátor látom,
de tekéncsed áldozatom,
Tyukkal, luddal disznó lábbal
Oltárodát föl czifrállom.

3.

Ha számtúl is meg szakasztom,
mégis torkodban ragasztom,
mérgecs búdat, és boszúdat
igy fejemtül el távoztom.

4.

Vallyon mi hasznod vesztében?
mi károd Bachus éltében?
hogy szándékos s föl tett czéled,
ejteni ötlet kelepczében.

5.

Ah csillapicsd szíved lángját,
haragod mérgecs fullánkját,
nagy hatalmad, de irgalmad
meg halladgya annak sullyát.

6.

Remélnem, hogy már szívedben
vissza vész ismét kedvedben,
szerelmedben kegyelmedben
vissza tész ismét kebledben.

MERCURIUS. Jó napot Bachus!

BACHUS. Az Istenek hoztak jó barátom — — úgy
láczeznek, mintha a szárnyas egerek Istene volnál — —
nem ismeri Bachus a rossz napot, a szomorú órákat; mind
eddig vidám tekintettel kedveskedett hozzám Phoebus,
hanem ha te boglas állat akarnál néki valamelly homályos
napot hozni, vagy hirdetni.

MERCURIUS. Nem szükség Bachus, hogy homályos na-
pot hozzak, ime úgy tapasztalom mely homályos napod
vagyon — — igen sok pókhállók között forgottál, hogy
oly nagy hálog fogta el szemedet, hogy Mercuriust az
Istenek követtyét meg nem esméred.

BACHUS. A Jupiter templomában voltam, ott egészen
el pókhálosodtam — — Te hát Mercurius az Istenek Kö-
vettye vagy te? vallyon minémő Isteneknek követségében
fáradozol?

MERCURIUS. Jupitertől, a nagy Istenek Fejedelmétől
hozzád küldettem, tuttodra anni, hogy áldozatod, haragra
föl gerjett szívét, semmit meg nem csillapította, sőt inkább
föl gyulasztotta, mivel pedig azon gyalázat, mellyel Jupi-
tert illetted, a többi Isteneket is rész szerént illeti, mind
azokkal egyöt töstön nálad meg fog jelenni. — — Mivel
fogod vakmerőségedet fizetni, csak az Egek tudgyák, bár
Istenségednek vesztésével érjed be.

II. Kimenet.

BACHUS. Nincs több tarisznyádba?

MERCURIUS. Véled való beszédemet sem kötelességem nem engedi, sem pedig mi voltod nem érdemli. Jupiterhez vissza sietek.

BACHUS. Semmit sem tartoztattlak, el meheczcz, mászszor ki késérlek. — — Bachushoz az Istenek! — — ó melly nagy uborka fára hágott Bachus! — most veszem észre méltóságomat, midőn hajlékom szállást ad az Isteneknek, mind eddig csak bak, és szamár husbul állott áldozatom, de már bizon malaczok, és kosok fogják ékesíteni oltáromat. — Szekeremet Tigrisek vitték, Szarvas bőr terétette, már medve bőr fogja földni, és sebessen futó Tekenyős békák gyorsan ragadni. — Egy szóval: Bachus tisztelete Jupiterével, méltán vetekegyék akarom. De már jönnek a mint sajdéttom.

III. Kimenet.

JUPITER. Egy бүdös babuták Istené, a nap, hold, és csillagok Istenével Jupiterrel vetekegni akar? Ime Istenek! már halljátok méltó okát haragomnak: ha Bachus Jupiterrel vetekegni készül, már titeket régen meg vetett — kedves Barátim, nagy hatalmú halhatatlan Társaim, már látjátok miként határos az én dicsőségem! — — Vulcanus! adgy kezemben menköveket, had verjem le tüstön ezen konyhák, s koresomák Istenét szurkos Thronussából — — — De mit ha meg emészttem, ha istenségétül meg fosztom Bachus, ezen büntetése, csak magam megbántásához sem képes, mivel fizeti a többi Isteneknek meg vetését — — ah nem koholt Vulcanus, Brontes, Priamon szolgálival annyi tüzes nyilakat, hogy Bachuson

való boszúállásomra elég légyen — — Ti Istenek, mutassatok módot, mutassatok utat, agyatok tanácsot (az hatalomban nincs fogyatkozás) minémő kegyetlenséggel állam boszúmat Bachus ellen. — — — — Tudot mit cselekszem én Fosztassék meg Bachus Istenségétül — — ez nem elég: Törültessek ki az halhatatlanok számából — — még sem elég: vettessék az gyarló halandósággal járó, inségek, és nyavalyák s nyomorúságok alá, hogy ki az Isteneket minyáján meg vetette, minyájoknak hatalma alá vettessék. Fügjön halandó életének fonala a Párkák kezétül, és Rhadamantus akarattyátul.

IV. *Kimenet.*

MARS. Fölséges Jupiter! Kinek kezében forog Isten-ségem sorssa, kinek haragos színe előtt meg indul ég s föld, és reszket, mint a fagyos Kocsonya, olvadnak a hegyek, Kősziklák, mint a nap előtt az irós vaj, omlik széles e világ mint az ehés Czigánnak foga alatt a meleg czipó! Látom a te Isteni szívednek, nagy föl gyulladt tüze, és nagyobb ama tüzet okádó Ethna hegyénél, de mind azon által nem engesztelhetetlen, mint a vörös bajuczu embernek, haragod élyen Bachus, és ülyön Isteni székében, a vagy ha eő lesz dühös haragod prédája, Mars, a hadi seregek Ura, Istene mégyen Bachussal egyenlő szerencsétlen sorsra — — Nemde nem jól tudod Fölséges Jupiter, mely kemény és sulyos, és majd el viselhetetlenek Marsnak reguláj, a ki nékem szolgál, veréttékét, véré, életét áldozza az föl, de mind ezekre nézve nem voltak mind eddig üressék Bellóna sátori, mert Bachus, a szíveket látogató Isten gyakran látogatta Táborimat, vizsgálta a szomorú, bátorétotta a félelmes szíveket, eő tartotta a Verbungokat a forposztokat, az ébren álló Strásákat,

annyira hogy voltak Marsnak ez napig nem csak hiv szolgálói, hanem győzhetetlen Hectorja, Achillese is, azért, ha őtet az Istenek számábul ki veted egyszer s mind Marsat is Istenségétül meg fosztod, azért — —

JUPITER. O balgatag Mars! nagyobnak állítottam mind eddig Isteni méltóságodat, mint sem hogy egy mágával tehetetlen Istentül függjön — — igen sokat építesz Bachusra, de visgáld meg jobban a dolognak voltát, tapasztalni fogod, hogy Bachus többet ártott, mint használt Istenségednek — — a kit a fegyver meg nem rontott, Bachus boros pohara meg rontotta, kit a Láncsák, a nyilak, a dárdák meg nem sebesítettek, meg sebesítette Bachus — — nem tette, nem tette hid el vitézidet Bachus hanem vesztette. Példád legyen ebben Nagy Sándorod. — Ki nyitotta meg Troja kapuit? Ki döntötte le tíz esztendő kik ostromlott bástyáit? Bachus a ki Trója lakosinak szemeit boros poharaival bézárta, és ennek tulajdonéttod boldogságodat, — ha a bor adgya a Vitéz és merész lelket, mért nem táplálta Tethis Achilles csöcsömös gyermekességét borral, mért inkább az Oroszlányok és vad disznók velejével? — Láttad kinek kéred Jupiter irgalmasságát.

BACHUS. Csak igaz az, a melly ebnek eczer veszett nevét költik, el köll annak veszni!

V. Kimenet.

NEPTUNUS. Hiszen igen nyakas Prokátorra kapott Bachus — — had szollyak én is a dologhoz.

BACHUS. Néked keztek bizony — — Te paczal mosogató Isten, te is bele kottyansz, az igasság könnyen talál pártfogót.

NEPTUNUS. Helyessen szólottál — — hogy kapott tehát illy gazság, mint Bachus, pártfogót?

BACHUS. Ha a te Istenséged illy pörben forogna, a Békákon kívül senki részeden nem maradna.

NEPTUNUS. Ha kötelességed te megésmérnéd a békák között Te néked is mellettem kellene szállanod, mert szintén kegyelmemtül függesz. A mi csekély dicsősséggel birsz, a víz által veszed, én élesztem a szőlő töőt, én Termesztem, én nevelem annak gyümölcset — — De ha Isteni méltóságodról szollunk is, szolgám maradsz Bachus.

BACHUS. Ki tetszik, te öntözöd az én sőlöimnek (sic) tövit és én vagyok szolgád.

NEPT. Még te Jupiter farából ki nem estél, már én az arany időkben uralkodtam, hol a Bornak hire sem volt.

BACHUS. Régi eredetteddel én Neptunusom heában ditsekedel, ne az időt tekéncsük, hanem az erkölcsöt, és Természetet — nemde nem mene Hector is nagyobb dicsősségre Attyánál Priámusnál?

NEPT. Ha eredetemről halgatok is, meg mutattya más felől nagy voltomat az, hogy annak Ura vagyok, a mi nélkül szükölködik maga is a Természet.

BACHUS. Ugyan ez jele rühes Uraságodnak — nem hallottad é? hogy a közös Lónak turós a háta — — Csak annyi a te dicsősséged, mint a Rongyva Vizének, hogy az Ujhelyi Vargák csávája nála nélkül el nem lehet.

NEPT. Ó Tengerek! szenvedhetiteké Neptunus Isteneiteknek illy csúfját? Scilla és Charybdis! miért nem tapasztallya Bachus e szempillantásban Kegyetlen dühöségeket? ime nem elégszik meg, hogy az embereket barmokhoz hasonlónak teszi, majd már az Isteneket is Vargává változtattya.

BACHUS. Mhü — igen hallik eb ugatás menyországban, még eddig senkit sem barommá, sem vargává nem tettem — — én nem azoknak ártok, a kiknek akarok, hanem a kik akarják, ha pedig mind azokat az állatokat

kárhoztattni kellene a mellyek a rosszra alkalmatottságot adnak: csak olesad el a napot is, mert annak a világosságával is sokan élnek a gonosságokra.

NEPTUN. Szokásán kívül élyessebben akar ma Bachus beszélni, nem tudom mi némő Kaszaköhöz fente kopótyóját.

JUPITER. Szokása az hatyúnak, hogy halála előtt természetén föllül édesdeden énekel, a Bolondnak pedig hogy észére tér — érzi Bachus a kolbász büzt.

BACHUS. Tudom, bizon magad is hozzá kennéd horgas agyaraiddat — — mingyárt töltetek Bassaris szolgámmal, de magam nem leszek vendéged — — Bassaris! Töles néki gyorsan friss kolbászt, had egyék.

JUPITER. Szádban szakasztom Bachus.

BACHUS. Szakasztod bizon majd meg mondom mit.

NEPT. Felséges Jupiter! nékem is annyira meg piszkolta Istenségemet, hogy még a Tengernek vizei sem mossák le — — bizonyosan meg kostolta volna oldalát három ágú nyilam, hanem Istentelen nyakasságát a te hatalmasabb markodban ajánlom.

BACHUS. Ebszenczia az eő markában.

VI. Kimenet.

PLUTO. Haj haj Neptunus! talán nem nyelitek el Bachust hírem nélkül! illy kövér prédát nálam nélkül majd föl konzoltatok — — Ló halálában siettem, hogy meg hallottam Istentelen szándéktokat — — — Oh Jupiter édes Bátyám! Bachus nyakára kereskedöl? Bachust, Istenségem s Országom Istápját, Királi Thronusom, birodalmam, egyettlen egy oszlopját, boldogságát, szememnek fényét az Istenek számából ki tolni igyekezől — — illy kegyetlénül meczed meg Plutonak édes Eöcsédnek torkát,

igy tekered ki nyakát? — — Ah száradgyatok ki már Stix, Acheron, Plegazon, Országomat környül foló vizek, Koczitust pedig magam könyvei fogják árasztani — — Vesd el vén Cháron evedződöt, vége vagyon hajósságodnak. — Oltsátok el furiák égő fákláitokat, szaggassátok Minos, Radamantus Számadó könyveiteket ime Bachus Istensége veszedelemben forog. — — — Szerelmes Bátyám, ha a Testvéri Szeretettnek csak egy szikrája vagyon szívedben, távoztasd el öcsédöt ezen szerencsétlenséget.

JUPITER. Hogy hogy? — Bachus Plutonak boldogsága? Pokolnak Istápjja?

PLUTO. Ugy vagyon Fölséges Jupiter, ha Bachust Istentenségétől megfosztod, nem de nem Pókhállozni fognak a Bordélházak, a Tánczpaloták, bészárattattnak a Koresmák és Báal házak, a melyek minémű gyarapodására voltak pokolbéli birodalmamnak, minden tudgya.

JUPITER. Ne fély Pluto. — Tudd meg, hogy Bachus ellen való szándékom, Istenségednek, és Pokol beli birodalmadnak éppen semmi rövidségére nem lészen, sőt hatalmadnak nagyobbulására.

PLUTO. Nem hihetem.

BACHUS. Bizon nem ugyan.

JUPITER. Bachust ma holnap Pokolbéli hatalmad alá vetem, s nem csak szolgáddá, de raboddá teszem.

BACHUS. El válik.

PLUTO. O Jupiter! Fájdalmimat nem birodalmamat nagyobbétod.

JUPITER. Micsoda tökkel ütötték szurkos kopótyodat? nem de nem nagy dicsősség, midőn, a ki kegyelmétül mind eddig Isteni Thronusod függött, már az hatalmadtul függend.

PLUTO. Ha az emberi természetén alul vagyon a jó

téteményekért való háladatlanság, annál inkább ellenkezik ez az Isteni méltósággal, — melly vad Tigris Természettel szükséges volna bírni Plutónak, ha Bachus, nem csak ártatlanúl, sőt jó téteményiért szörnyű rabságát nálam nyögné. — O Jupiter! irgalmassbban, és kegyesbben gondolkodgy Bachus felől, noha oly nagy haragod, hogy csak Isteni áldozattal engeszteltethetik, áldoztassék föl annak Pluto, élyen pedig Bachus mind örökké — — Hogy ha Pilades, és Oresztes Görög Vitézeknek egymáshoz való szeretete egymás közt vetekedett, mellyik áldoztassék föl Diannának? sokkal nagyobnak köl Lenni az Istenek közt való szeretettnek.

JUPITER. Nagy Lánctal szorongattatott Lelked Bachus Lelkéhez!

PLUTO. Az igaz szeretettnek kötelével, a mellyet semmi Isteni erő el nem szaggat.

JUPITER. Jupiter ereje meg próbállya.

PLUTO. Pluto meg állya — — ha pedig Istenségemtől meg fosztasz, ha semmivé tészesz, nem rontod szeretetemet, hanem Természetemet, ebben pedig bé tellyesített kívánt szándékomat.

BACHUS. Engedd Szerelmes Plutóm, dühösködgyék Jupiter oktalan gyűlölsége ellenem. Tanácsosbb Bachusnak Istenségétül meg fosztatni hogy sem néked, mert könyebben találkozik hely tartója.

PLUTO. Oly könnyen talállok pokolhoz valamint a Boros hordóhoz.

BACHUS. Vallyon ki volna oly könnyen alkalmas a te szurkos Thronusodban — az én Istenségemet alkalmaztossan el viselik csak a szomszédságban is N. mingyárt föl válolná. — — Azon kívül tudd meg Pluto, nem anyira agyarkodik Jupiter Bachus személyére, mint Isteni székére, a melly (gondolattya szerént) mennyei dücsösségének

homályosságára vagyon, azért akar ki légyen Bachus szálla eő Jupiter szemében.

PLUTO. Ha ugy vagyon már a dolog kedves Bachusom, mind a ketten Jupiter kegyetlenségének áldoztassunk föl, téged ugyan az ártatlanság, engem pedig hozzád való barátság, de meg enyhül még talán dühös mérgellődése.

JUPITER. Előbb meg lágyúlnak Kafareus hegyének veszedelmes köszikláji, mint Bachus ellen való haragja Jupiternek.

PLUTO. Hol az Atyai kegyesség?

JUPITER. Ah költözzék ki azontúl, ha még hajléka kegyességnek valamely része szívemnek, foglallya azt el kegyetlenség, vegye bé Megera égő fákláival, még nem lángozik szívem elégséges dühösséggel.

BACHUS. O Gyámoltalan fejem! ó embereken alúl el vetett szerencsétlen sorsa Jupiter mérgének föl áldozandó Bachusnak! — az emberek Isteneknél keresnek, és talál-
nak vigasztalást, Bachus, egyik az Istenek közül, ámbár az Istenek fogják pártyát, Jupiter Isten Attyánál kegyelmet nem talál. (Intrant omnes præter Bachum, Bachus ab Apollinæ petit subsidium, ille negat, Jupiter eum ex solio deturbari jubet. Pulchrum hic foret intermedium si Iudæus Bacchi bona exarendaret.)

II. Végezés.

I. Kimenet.

BACHUS. Apollo utolsó reménségem! benned vagyon minden bizodalمام, melly nagy légyen Jupiter haragja, és hathatós, leg jobban tudod, mert tapasztaltad, midőn parancsolattya által az Egekbül, és az Istenek számából ki vettettvén az emberi nyomorúságok közt sinlődtél. Ha-

sonló kelepczében forog Bachus Istensége — — melly nagy Isteni dicsősséged fogyatkozása forog ezen veszedemben, azok tudgyák a kik Apollót Tudományok Istenét tisztelik.

APOLLO. Mit? Apollo egy fejeket szédítő Istentül üg? — nem szád ize szerént való Prókátorra akattál.

BACHUS. Illy hamar el felejtet jó téteményimet? hányszor élesítettem a tompa elméket? Fel gyullasztottam a tudományokra szíveket? meg erősítettem a Lankadt kedveket? sött, ha nem csak a Tudományok, de a Munkák Istenének is tartod magadat, éppen nem tagadhatod Bachuson álló Istenségedet, sokszor nedvesítettem az énekesek torkait, nyujtottam az hegedűknek hurjait, hangasétottam a Trombitákat, bizonságom az Oskola Mester. Járd el bár az Iskolákat, járd el a koresomákat, vizsgáld meg a karokat, kérdezd bár az Orgonistákat — — Csekély Deák, redves Musikus a ki mit egy nap keres, más nap meg nem iszsza. De még a vény Czigány is jobban húzza a nótát ha a Boros korsóhoz fenyheti vonyóját.

APOLLO. Elég már, ne is koptasd tovább nehezen mozgó nyelvedet — — ingyen meg vallom, ha tudtam volna, hogy Bachus illy nagy éllesztője az elméknek, már régen Parnassus hegyérül, Tokai vagy Bogloskai hegyre vontam volna kilencz musáimmal sátoromat — Pieris szigettyébül Zsólomkára, és Kastalis kuttyái melől hortam volna magamat az Ungvári pinczéknek torkában.

BACHUS. Ugy é? Tudd meg, hogy jobban is folytak volna a mély okoskodások, bővebben meg nyittattak volna Tudományoknak erei.

APOLLO. Tudniillik, innét eredett bölts Görög Nesztor és Uliasz, innét szopta Jánus mesze látó okosságát, itt tanulta Dedalus ama mesterséges Labirintusnak építését a Boros hordók között.

BACHUS. Ugy segéllen mondasz valamit, mert a kíeczer be mégyen az Ungvári Pinczékben, nem könnyentud onnan ki jönni, talán ezt is Dedalus épétette. Nem de már lassanként helyben hagyod beszédemet Apollo?

APOLLO. Tudni illik mi uta az Ungvári pinczékben igazétottál veszem észre magamat.

BACHUS. Ugy e bizon.

APOLLÓ. O ostoba korpa velejű Bachus! ha Apollónak ajándéki boros korsóban vagy a nagy hasban állana, okossabb s bölesebb nálad az Istenek között valóban nem volna, de hidd meg igen távol szokott Minerva járnai a kövér hasaktul, és majd nyolczadik csudája a Világnak: Potrohos szent és bölcs ember; azért ha töstén szemléllem is Isteni székedbül ki forgattatásodat, sem károm, sem hasznom benne. Sőt ha Apolló szavának Jupiter előtt foganattya lészen, oda czéloz minden tehetségem, hogy haragjának tellyes sullyát mentül hamarébb érezzed, és a mint reménlem, nem sokára fogod érezni (*abit.*)

II. Kimenet.

BACHUS. Jaj nékem! el sülyet már tehát minden reményem, most nyilván tapasztalom, hogy ugyancsak utolsó sarkán forog Istenségem. Semmi elme, erő, Tanács, fortély meg nem gátolhattya, még tellyes boszú állást nem vesz rajtam Jupiternek hathatós karja — — — Bassaris! siess, híjjad előmben Ariadnát édes Feleségemet.

BASSARIS. Pontra tellyesíttem ezennel parancsolatodat.

ARIADNA. Jelen vagyok drága kincsem! Kérlek ugyan mit forralsz szívedben? Komor kedved, keserves ábrázatod, könyben borúlt szemeid vallyon mit jelentenek? — Ah erezd meg nyelvedet, beszélyd ki szívednek bús tit-

kait, avagy talán félelmes gyanúvá veszed köteles hitemet, tapasztaltt szeretetemet?

BACHUS. Ah Lölköm bimbója édes Ariadnám! Lan-
kadt szeretetemet éllezgető tserfa taplóm, az egek hoztak
végső pihenésemnek vigasztalására.

ARIADNA. Mi olly égtelen szerencsétlenség férkedett
hozzád?

BACHUS. Jupiter nem az Istenek, hanem az Istente-
lenek Istene, minden vétkem nélkül halandóságnak tor-
kában dönti fejemet, tellyes igyekezete, hogy az után
nyakon ragadgyon.

ARIADNA. Mi oka ily szertelen dúlfülésának?

BACHUS. Egyedül szemében tünt Isteni boldogsá-
gom — — Hanem szerelmes Feleségem, még benned
rejtekezik némelly öröme gyámoltalan ügyemnek. — Tu-
dod mikép vontad ki Thæseust Minotaurusnak dühös tor-
kából? vajha nékem is üdvözéttő fonaladdal utat mutat-
hatnál!

ARIADNA. Szüvesen szánakodom sorsodon egy gyö-
nyörűségem. — — O ha föl érné hatalmam szánakodá-
somat! önnön életemmel szívéssen védelmezném életedet;
de tudod: hogy soha sem ver levegő eget Jupiter meg
átalkodott szava — — Könyeb Lészen nékem talán szo-
morú állapotodon segéttennem, minekutánna Jupiter csa-
pásán által estél mint sem annak előtte, légy jó szívvel.
(*Abit Ariadna, comparet Jupiter, Lignum trisuleum in
quo inibitum gosipio Crematum ardet, elevatum cum fu-
rore tenens versus Bachum.*)

BACHUS. Oh Egek! mit látok? O Megeránál iszonyúbb
tekéntet!

III. Kimenet.

JUPITER. Még is itt lábom alatt föntörögsz te Isten-ségem csúfja! nem enyésznek füstben menyütő köveim a mint balgatag eszed képzi vala (dat intro fulmen ad scænam). Imádd már ezt a Kezet, mellynek súllya, minden porczikáját által járja gonosz Lelkednek. Mind eddig kegyességemnek, már boszú állásomnak billegjét szemléllik rajtad az Istenek — el tökélettem már éppenséggel vesztedet. — Vakarogy tőlem ocsmány fene, merezd föl már gögös homlokozdat, merezd fel! — mi bizodalom vitt reá hogy ujjat vonszanal nagy Istenséggemmel? Kinek Fölségét az Egek magassága, kinek hatalmát, a földnek kereksege rettegve imádgya.

BACHUS. Ha vesztem rögzött szándéknak czéllya, csak azt kérem kegyelemnek: hogy sokára ne hallaszszad vesztemet.

JUPITER. O Bachus! nem jól veszed föl felőled való szándékomat, nem rövid büntetést vár olly hosszas bosszontásod.

BACHUS. O boldogtalan halhatatlanságom! melly szivessen végezném már nem csak Istenséggemet, hanem életemet is.

JUPITER. Éme melly hirtelen alá néző macskává lett a nagy Istenségre fogát fájtató Bachus! vajha korábban juttattad volna buta eszedben azt, amaz Isteni széked, mellyre magasztaltalak, amaz hatalom, mellyel dicsőítetek; de buzmatt feledékenségnek tengerében süksztette mind ezeket fel puffatt nagyra vágyódásod, se tetézett jó téteményim, se fiui kötelességed, se te önnön szívednek marczon fuvalási nem birhatták mind eddig agyafurt fejedet s durvaságodat. — — Gondoltad, hogy a Isteneknek

kedvét találod, ha Jupiter fölségét fön hajózó tiszteleteddel meg halladod? — — Tapasztaltad, melly sokan fogták pártodat. — Keresz már valakit, a ki zsibbaszsza meg ellened boszú álló karomat. — Jőjjenek hív tisztelőid, a kik éjjel nappal néked áldoztak, boncsanak ki most téged boszú álló markombul.

IV. Kimenet.

BACHUS. Be gyorsan megy a malmod, mikor magad vagy magadnak csapplárossa.

JUPITER. Talán már üdeje is, hogy méltán föl mozdult haragomnak rettentő példája kifakadgyon — — Nagy Isteni hatalmamra esküszöm, olly boszúmat töltöm ma, hogy csak nevére is meg rémül minden Teremtett állat. — De valánszor (sic) szemléllem azt a rést, mellyet vágott ezen magával tehetetlen Isten tiszteletében, álmélkodásomban szintén meg rémülök, és minémő iszonyúsággal élyen boszú álló haragom? nem talállom. — Ime puszták Templomim! — Pókhálósok oltárim, öszve döltek oszlopim, rongyosok a Papjaim. El fogyott az áldozat, el vezett jövendő ige, bé gyöpösöttek Olimpiának Uttyai! egy szóval ki kopott Jupiter régi dicsősségébül, midőn azomban tündöklenek Bachusnak hajléki, ragyognak Palotáji, Zengenek korcsmáji, illatoznak külöm külömféle áldozatokkal oltári, számtalan az áldozat, számtalan az áldozó — — Mercurius!

MERCURIUS. Jelen vagyok áldandó parancsolatodra győzhetetlen fölség!

JUPITER. Állasd előmben Bachust haragomnak czéllját.

BACHUS. Hát nem látol? hiszen itt vagyok.

MERCURIUS. Ime itt vagyon Istenséged órát piszkálló koczipor.

BACHUS. Hát te miét piszkálló koczipor vagy?

V. *Kimenet.*

JUPITER. Itt vagy Isteni Szivemnek minden ízeit hasogató szűrő szitán szitált csupán való gasság? — Te förtöztetted eddig Jupiter nagy Istenek thronusát? — hallyad már boldogtalan fejedre szállandó sulyos szentenciádat: — — Olvasd Apollo (extrahit ex sinu decretum).

APOLLO. *Fölséges Jupiter Istenek Istenének, menny s föld hatalmas Urának Gonosz Bachus ellen való szentenciája: — — Először is Bachust tetétül fogva talpig kiforgatom Isteni Székébül, hatalmábul, ki vetkőztetem minden dücsőségébül, az után pedig az emberi halandóságra huzom halhatatlan voltát, minden ki gondolható nyomorúságok alá sajtolom gyarló életét, aszúlni, hervadni fog, ez nyomorúságokkal tellyes földnek színén. De ez csak eleje léssen tehetetlen boszorkodásomnak, azután ugyan gondos eszméllésre veszem, mi szörnyűséggel köllyön átkozott Lelkét átkozott testébül kicsigáznom, és kegyetlen Rhadamantus hatalma alá taszintanom.*

JUPITER. Hogy pedig még boldogtalan életed óráiban tudgyad reád áradandó boldogtalanságot: Mercurius! állécsd Plutót előmben.

PLUTO. Talpon vagyok Legkissebb szolgád Pluto, Felséges Jupiter!

JUPITER. Éles tekintettre vedd ezen gonosz tévőt, rövid nap alatt Istentelen Lölkét dühösködésedre bizom — erős, s meg másolhatatlan akaratom pedig hogy minden hozzá való barátságot fére tégy, ha Istenségedet hasonló kelepceében keverni nem akarod. — Eő maga egyedül bokrossan szenvedgye mind azon kínokat, a melyeket szenved a többi mind egyetemben. — Száradjon a gégéje Vizek között Tantalussal, töltögesse az hitetlen Danaisnak Leányi feneketlen hordóját, szaggassa, s dara-

bollya meg átalkodot szívét ama ragadozó saskeselyő, hembelgesse haszontalanúl Szisziphusnak köszikláját.

PLUTO. Ez ugyan nem keveset háborgattya szívemet Fölséges Jupiter, de mindazon által, ha parancsolatod Istenségem vesztésében jár, semmi sem mulik el rajtam.

BACHUS. Biz én el untam már a sokáig való áldogállást.

JUPITER. Te pedig Istenségem rongállója, hágj föl már utolszor szalonnás Thronusodba, had szemlélye széles e Világ magad polczán is, melly nagy Istenek Istenéhez alatsónságod. — Mastani állapotodnak zurzavarja, jeles bizonságot fog tenni, ki szépen szőtted Jupiter Istensége ellen fortélyodnak vásznát? Lássák mind azok, kiket tiszteletemtül el csábítottál, melly nyakszegő hegyre forgatott agyafurt pártolkodásod. — — Mercurius! Alliesd elől Neptunust.

NEPT. Jelen vagyok Fölséges Jupiter. — Forgassátok ki ötet Isteni székébül, (præcipitatur ex solio suo, modicum stat, deinde tristis abit; claudicando, sed statim redit).

VI. Kímenet.

JUPITER. Apollo! véghez ment parancsolatom?

APOLLÓ. Ki mondhassa ki voltaképen mikép?

JUPITER. Igen helyessen vagyok (venit Bachus intra se ucurmurando).

NEPTUNUS. Ime már földig omlott, le csépeltetett, el telyet nyomorúsággal, a fel fuvalkodott Bachus, bizvást verd el szívednek sűrű fellegét, ne fély, csak hamar föl derül fényességed, megtelnek kipusztult Templomid, ékesülnek Oltárid, föl állanak Oszlopid, meg bötsültettnek papjaid. Visza holdul tiszteletedre el téveledett nyájad, midőn szemlátomást tapasztallya, mely magával tehetetlen Istenséghez gagszkodott (sic). — De még Neptunus is

nagyobra tartya ezután magát — ki nem tudja melly sorsra hanyatlott méltóságom? alig maradott a pelenka mosogató bábáknál Fölségemnek egy kevés tekintete, de még azok is nagyobra böcsülték bakhust, mint Neptunust, mert valamere menvén Bachus templomára akadtak, mingyárt készek voltak az áldozatra, és szegény Neptunus csak hátra maradott, annyira, hogy még eczer vizet hoztak, hogy ha sebjekben palaczkocskát hozni el felettek, háromszor is imádnák Bachus Oltárit. Azon kívül a Királyi fényes Palotákban, Bachus a torkokat, én konyhában a Tányérokat öblöttem.

BACHUS. Csak gyönyörködgyetek, tapsollyatok, hizzatok már nyomorúságomon, eleget rágtátok ugyan már szegény Bachust, de (palpat utraque manu posteriora sua) még eleget rághattok rajta, vágjátok belé dühös agyaraitokat. Lakjatok jól vele — — — Te engesztelhetetlen Fene Jupiter! töltsed csak tetézve telhetetlen boszúdat ártatlanságamon — — Ebben állítod tudniillik Istenségedet, de oh melly sovány annak boldogsága, a ki más kárával hízik, — — tudd meg, előbb vagy utóbb, megfüzeted az árát éghetetlen dölfösségednek.

APOLLÓ. Vallyon micsoda potrohos koczipor ez, hogy illy bátttran mer imádandó orod alá füttyöt hánni? hogy türheti Fölséged durvaságát?

JUPITER. Szabad a Jádzónak, midőn mindenét el veszette öszve tépni az jádzó leveleket — — Fizeti Bachus bőven az árát gonoszságának — — Istenségétül megfosztottam, majdan le gázolom pokoly mélségében.

APOLLO. Tehát eő a Bachus? bizonyára meg nem ismerem nyomorúlt voltában.

BACHUS. Mi tagadás benne? én vagyok Bachus — — de mikép mondád Jupiter, le gázolsz pokoly mélységébe? meg is szárad biz a kura torkod.

APOLLO. Ha ha ha. Te vagy Apollo Istenségének Istápja? Te vagy az elmék élesítője, a Tudományoknak kútfeje?

BACHUS. Bizon, ha mutogatod is a rovásodat, én voltam, mit akarsz, mond meg hamar, mert (*capit utraque manu plundras sollicitus totus et ire voleus*) sietek.

APOLLO. Hová sietsz?

BACHUS. Nem tudom mi talált, mint a Istenségemből ki vettköztem, most tapasztalom először: igen nehéz a Bugyogóm fére megyek, talán Jupiter az emberségért fizetést vár (*abít.*)

APOLLO. Oh Felséges Jupiter! Istenségemnek kegyes gyámola, engedd, hogy borullyak hatalmas Láboidhoz véghetetlen kegyelmedet meg hálálni. — Föl nem éri Istenségem — ki vettetett tehát Bachus Istenségéből. — O Musák vigán pengessétek hárfákat, zengjenek Parnassus Völgyei, el mult a tudatlanság. Földérült böltsességnek vidám napja!

JUPITER. De még csak első jeleit szemlélled Jupiter haragjának Bachusom, Légy békességes várakozással, igen más bordában szövöm még ma Vásznát Bachusnak.

APOLLO. Már Istenségéből ki forgattad s még sem szünik meg haragod? — véghetetlen áldoztattál Égnek s Földnek hatalmas Ura! Kérlek ne engedd, hogy föl tett boszú állásodnak egy czikelye el maradjon.

JUPITER. Eskövésebben áll, szavammat illik bé tellyesítenem, Jupiter vagyok. Nem türöm, nem szenvedem nem is illenék, hogy leg kevesebb csorbulást, kiki az légyen, tégyen dicsősségemben. (*Intrant omnes. [Ad rem hic foret, exarendatorem Judæum inducere educillamtem * Germanos Hungarisantes inter saltus et potus producere] ex post aperitur clausura.*)

* educillare = vinum particulatim vendere.

III. Végezés.

I. Kimenet.

BACHUS (aperta Clausura jacet in lecto humi strato, in bene alioquin farto indusio antea cicuratum nefrendem in ventre gestant, quem inter ejutatus, ac Chirurgi Curas stimolando cogit clamare; habet etiam in peristromatibus ex parte podicis impletam aqua rubra vesicam, quam venam secans Chirurgus rumpit, et permittit totum dif- fuere). Jaj—Jaj—Jaj oda vagyok! Jaj—Jaj—Jaj hasam, Jaj—Jaj—Jaj Fejem — Jaj—Jaj—Jaj mindenem! Jaj Ariadna hol vagy édes Feleségem!

ARIADNA. Jaj mi köll édes Szerelmem?

BACHUS. Jaj — jöjj ide, még is mingyárt könnyebben érzem magamat.

ARIADNA. Jaj mi lelt kincsem? Te Berta! — Berta! hallode? gyöszte készécs jobb ágyot neki.

BERTA (rusticissima induta, tota morosa). Ördög hozta ismit ezt a dögöt, lesz bajom megént a plundra mosással.

ARIADNA. Halgass kütül szakadt czandrája — — rázd föl jobban a tollat alájja — — Feküdgy le már életem vidáméttója.

BACHUS. Jaj—Jaj—Jaj.

ARIADNA. Lölköcském talán nehezen fekszesz föl öltözve? — — Hozd le Berta a bugyogóját.

BERTA. Nám montam — — ördög vigye a csuf plundráját (incipit detrahere, sed non permittente bacho intrat ad scenas).

BACHUS. Jaj hagy békét a plundrának, Jupiter Tárházának, csak te hivass gyorsan orvost.

ARIADNA. Orvost? Vallyon ki lesz olly drága egésségének orvosa! Te Berta! — — Berta!

BERTA. No.

ARIADNA. Hol jársz? sátán maggal vessék be a fenekedett, már somfa követet akartam utánnod küldeni — — siess, hogy a talpad a földet se érje, a melly Orvost legközelebb találsz hid el hamar az Uramnak.

BERTA. Hohért, hohért a vén poroszlónak.

ARIADNA. Mit mondasz pilingérbe való mit?

BERTA. Ej csak azt mondom: jó hírt jó hírt a Bertának, néki megy a koresomának (abit quaesitum).

ARIADNA. Átkozott szerencse! ugyan segbe rugtál — Ó Világ Leányi között legboldogtalanabb sorsa Ariadnak! — Oh átkozott Jupiter! bezzeg ránczba szedted a szoknyámat!

BACHUS. Jaj—Jaj— be kegyetlenül szúrja (stimulat porcellum). Jaj—Jaj, melly igen hasogatja a hasamat. Bort agy Kincsem, talán meg enyhétti kinaimat (et bene haurit) (Intrat Chirurgus, cum omnibus instrumentis totus gavallicus).

BORBÉLY. Jó napot édes aszonkám! (assurgit)

ARIADNA. Az Istenek hozták kendet édes Uram — Jaj keserű az én jó napom — — Talán Kend a Doktor?

BORBÉLY. Én tellyességgel hogy Doktor volnék, nem mondhatom, az én Professionom (calvinisando) mind eddig csak borbély; de mind azon által a mi akár a belső, akár a külső nyaválát illeti, a leghiresebb Párisi Doktornak sem csédállok, mert az Angatomiát mind a Pataki, mind a Döbröczönyi mester keze alatt frequentáltam.

ARIADNA. El hiszem lölköm — — O vajha az Uramon segíthetne Kend, bizony utolsó szoknyám árát sem sajnálnám.

BORBÉLY. Tsillagom Aszonkám, az leg kevesebb — hol vagyon az a paciens?

ARIADNA. Itt vagyon édes Uram.

BORBÉLY (digito palpat posticam patientis). édes Aszonkám semmit se félljen kend, a pulsussa helyessen jár — jobban mint a Város órája — semmi veszedelem — — vagyon e széke a paciensnek?

ARIADNA. Jaj iszen láttya kend, három is a székünk.

BORBÉLY. Nem azt kérdem kincsecském, hanem jár e fére a paciens?

ARIADNA. Hiszen mióta véle lakom, soha sem tudom, hogy igyenessen járt volna, de már bizon régen a korcsma felé sem ment.

BORBÉLY. Még sem érti Kend mit akarok — azt kérdem Kakálhat e a Kend Ura?

ARIADNA. Ó part üsse meg, be csunyát kérdez kend! — hogy kakálna, mikor semmit sem papáll, ma is kilencz Gomboczánál, s egy Zsodornál többet semmit nem verhettem torkában, hanem az italocska, jobban el csúsz nála, de az is igen csekélség, hol tiz, hol tizen két iczével napjában be éri.

BORBÉLY. Mhü, mhü, s hát miét fájdolla leg inkább?

ARIADNA. Csak szüntelen a hasát, és már sokszor mondotta, hogy éppen úgy érzi, mintha tuskés disznó volna hasában.

BORBÉLY. Az könnyen meg lehet — — talán valahol oda ki hált? eő azon kívül is kövér ember, száj táttva szokott aludni.

ARIADNA. Bizony jól mongya — — minap szegénke, hogy egy kevésbé italos volt, egész étszakát egy árokban töltött — — De könnyen meg történhetett gondolnám az is, hogy valamely korsobúl itta bé, mert abban jó Természete volt szegénkének, hogy nem finyáskodott, a korsobul soha semmi gazt ki nem vetett, sőt belé sem tekintett.

BORBÉLY. Az Is meg lehet — — mingyárt meg tudom,

volta képpen úgy van é (Flectit et auscultat ad posticam patientis, tunc nefrens a Bacho stimulatus clamat). Úgy segéllyen úgy vagyon! mingyárt segíttek rajta (Ingentem librum volvit et resolvit) ahá! reá akadtam már. *Ha valakinek hasában történetből tüskés disznó bújt, recipe: Fektesd a patientst egyik oldalára, végy a konyhábul tűzfogót és vas kanalat, tartsad, és pengessed a hasánál, ennek pengését nem szenvedhetvén a tüskés disznó, a hátulsó ajtón ki mégyen.* Igen jól vagyon, no csak hamar tűz fogót, vaskanalat.

ARIADNA. Te Berta!

BERTA. No megént.

ARIADNA. Fuss hamar a konyhába, hozd föl jó uramnak a tűzfogót, és a vas kanalat (affert statim).

BERTA. Ehen van.

BORBÉLY. Ne haragudjék Kend Lelkecském (facit juxta præscriptionem libri aliquandiu) Ördög szülte! — no de nem gyön bizun ha a Döbröczönyi harangot verik is nek (iterque probat) no csak — — phi volt a Lelke! mit esinyállak néki? — — (legit ex libro): *ha az foganatos nem volna, végy egy zsiros fazék fődőben eleven szenet, tarcs a patiens fenekéhez, probatum est tüzet.* Födőt ide!

ARIADNA. Berta! hallodé? hozz egy fődőben tüzet (fert statim).

BERTA. Fogja Kend.

BORBÉLY. Agygya Kend csak Lölköm agygya (tentat juxta recipe) — — még se jösz? — — de bizony tizenkét Garabonczás Deák se olvassa ki — einye tüzes a Lelke! — phi! minden mesterségembül ki fogytam — — édes Aszonkám nincs más mód benne, hanem annyi tanácsot adhatok; hogy legalább fájdalmi csillapodnak.

ARIADNA. O édes Uram szívesen meg hallom.

BORBÉLY. A pintes boros korsó soha patiens szájátul

el ne szakadgyon, hogy a tüskés disznó az eő hasában szüntelen uszkállon.

ARIADNA. Csak abbul áll?

BORBÉLY. Csak abbul.

ARIADNA. Jaj dühödgyön meg a Kend mestersége, még egy prémes szoknyám vagyok azt a magam torkára tartogattam, pedig már azt is az Uram iszsza meg.

BORBÉLY nem tehetek róla, ha Esculapius, az Orvosok Istene nem segítti, nincs e Világon ki segítsen rajta (componit sua instrumenta) magamat ajánlom.

II. Kimenet.

ARIADNA. Ah új s mélyebb keserőségnek örvényében habzó bús Fejem! — — ah melly hegyet, melly kősziklát nem tántoréttana meg illy tetézett szívbeli fájdalom! Oh Istenek, ha még vagyok fületek a nyomorultaknak kiáltására! már Jupitertül vigasztalást nem várok (comparet Esculapius) de vallyon — —

ESCULAP. Mi lelt kedves Leányom Ariadna? had hallyam micsoda búbanat faggattya szívedet?

ARIADNA. Ah — — s vallyon ki vagy Te, hogy Istennek illy meg vetett teremtetését névén nevezed?

ESCULAP. Én vagyok az Orvosok Istene Esculapius — ne gondold édes Leányom, hogy minden Istenek kedvél ki csapattál, ime meg halgattam sűrű könyhullajtásokkal egyvelített fohászokodat — légy jó reménységben, talpra állítom ma Bachust szívednek gyökerét.

ARIADNA. O Fölséges Esculapius, de mivel fizetheti meg Ariadna hittván szolgálód illy nagy Isteni kegyelmedet?

ESCULAP. Az Istenek fizetése tiszta hála adó szív.

ARIADNA. O Egek meg bolondulok örömömben — — meg marad hát a prémes szoknyám — — ó szívem, nyisd föl csak drága szemecskéidet, nézd bezzeg más Doctor jött hozzád.

ESCULAP. Bachus kenyeres pajtásom! ismerszé? én vagyok Esculapius.

ARIADNA. Jaj Fölséges Uram! egészséges korában is ritkán ismérte meg az embert.

ESCULAP. No csak frissen borbélyért a mint látom nem lehet késedelmeskedni.

ARIADNA. Te Berta! — Berta!

BERTA. Mit kajdász ked megént?

ARIADNA. Nyakad szakattával fuss borbélyért.

BERTA. No megént borbélyért.

ESCULAP (tangit in manu pulsum, et speculat). Szükséges az ér vágás a mint pulsussa mutattya — — Observálom, nagy paroxismusban vagyon, ez pedig a Vérnek sokaságátul viseltetik, a mellynek fölöttéb való melegsége meg halladván a temperamentumot conturbállya cerebrumát, innét éppen nem kéttlem hogy a paciens nem fantasiálna.

ARIADNA. Nagyon meg követem Fölségedet, mit akar ezen érteni? mert bizony a Magyar és Orosz nyelven kívül mást nem tudok.

ESCULAP. azt mondom, hogy nem kéttlem hogy a paciens ezen betegségébe gyakorta esze nélkül is beszéll.

ARIADNA. Semmint sem tapasztaltam bolondgyabb beszédgyét, mint annak előtte.

ESCUL. De szomjúsága nagyobb mint annak előtte?

ARIADNA. Bizony Lölköm Uram nem tudom én azt meg mondani maga tudgya és a csapláros — — Berta!

BERTA. No!

ARIADNA. eredgy édes Leányom eredgy, kérd meg a

csaplárostúl, hány iczével hozattam többet az Uram számára mióta beteg? — mond, hogy a Doctor kérdezi.

ESCUL. Nem szükséges, csak maradgy — — Ime a Borbély jön — — no csak frissen kösse meg az eret.

BORBÉLY. Mellyiket?

ESCULAP. A Cordialist (ligat ipsi posticam protensam, versus auditorium, accipit clarum, et malleum, et præforat vesicam, Bachus se contrahit, ut velocius fluat, Chirurgus accipit sanguinem ad patenam et cochleari semper miscet, interea nefrens, sæpe stimulatus in Ventre ejulat. Medicus post abitum Chirurgi atspicit sanguinem speculans) Hepar accensum pulmones in flanmati, bilis effusa — — ah jobban léssen, nem köll félni — — azomban szorgalmatos vigyázás légyen mellette, én el megyek, de nem sokára Machaon fiammal vissza térek.

ARIADNA. Alázatos szolgálója Fölségednek.

III. Kimenet.

ARIADNA. Oh melly nagy malom követ fordétott le szívemről Esculapius — oh ideje már egyszer, hogy számtalan búbanatimnak örvendetes végét találjom, hogy keserüséggel el tellyett Lölkömnek vig napja föl derülyön — ideje már Jupiter, hogy meg szünnyenek haragodnak iszonyú csapási — — ó Lelkem élete édes drága violám gyönyörű Bachusom!

BACHUS (stimulans porcellum) Jaj—Jaaaj.

ARIADNA. Berta!

BERTA. Mö ördögöt akar kend? mindétig csak Berta — Berta.

ARIADNA. Hozzad ide azt a kulacsot, meg szárad szegénkének a Torka.

BACHUS (bene haurit). Ah!

ARIAD. Oho Berta! jó jel ez már el bírja a gazda a kulacsot.

BERTA. Aha nem tud már egyszer meg dögleni, ördög győzi a sok futkarozást.

ARIAD. Jaj átkozott még éltem halálát kíványod? (rapit scopas, incipit ancillam concutere, illa sesistit, vittam Dominæ detrahit, et capillus bene crispas demum murmurans fuget) aha ördög szekerébe való kilencz Városból ki csapott Lélek kurva — gondollya az ember mit nem cselekszik (interea dirigit capellos suos et apponit vittam) a Sátán tömlöczébe való! várgy csak kutya ágyából esett ringyója meg tanítottalak, csak az Uram gyógyuljon meg minden csontyaidat öszve töretem (venit Esculap cum Filio Machaone).

ESCULAP. Mi lelt Ariadna? talán már az Uraddal veszekedöl?

ARIAD. O Felséges Uram! bár ara való volna — — de bizony csak fáradt tagjaimnak egy kevés nyugodalmat adtam, ingyen sem gondoltam, hogy olly hamar vissza térjen az Ur.

ESCUL. Hát a paciens mint vagyón?

ARI. Bizon csak nehezen.

ESCUL. Im el hoztam magammal a fiamat is Machaont a ki hasonlóképen már sok híres kúrakat csinált.

ARIAD. Micsoda? jaj szentelen el mehet véle ha már sok híres kurvákat csinált.

Esc. nem azt — balgatag Aszony! már el is felejtettem, hogy nem értesz a Deák nyelvhez — azt mondom, hogy a Fiam már sokakat meg gyógyétott. Ki tetszik, hogy te az Óó Testamentom béli Aszony vagy, mert az új Testamentom béli aszonyok jobbára tudnak Deákul — el hoztam mondom magammal, hogy a mit én nem tudnék, eő fogja tudni.

ARIADNA. Úgyé? bizon csak meg történik a' gyakorta, hogy a Fia többet tud az Attyánál — jerünk hát, had nézze meg a beteget.

MACHAON. Kedves Aszonkám, minden jeleit a Víz-kórságnak tapasztalom, kiváltképen pedig szemlátomást mutatja a paciensnek föl puffadása — mind azon által Föl-séges Atyám az érvágással éppen nem vétett, mert ezen betegség rész szerént a vérnek sokaságától eredett, rész szerént pedig annak sósságátúl, a mely lassanként vízzé válik, és mivel azon víznek közönséges canalissa avagy uttya nincsen, a bőr alá huzza magát, és innéd vagyon, hogy a víz kórságos ember föl szokott dagadni, ennek pedig gyógyéttása fölöttéb ugyan veszedelmes mindazon által néha szerencsés.

ARIAD. Jaj! hogy a kübe volna az én Uramon ilyen betegség? soha bizon torka vizet se látott.

MACHAON. Mondám: hogy az emberbe a boris vízzé válik.

ARIADNA. Biz igazán mongya Kend — — máskép roszt volna a szőlős Gazdáknak, mert ha az emberben a bor vízzé nem válnék egy pint borral holtig be érnénk — — no hát immár csak kezdgyen kend a mesterségéhez.

MACHAON. Tsak egy furót és csapot.

ARIAD. Talán bizon csapra veti kend az Uram hasát?

MACH. Nincs külömben — nincs más mód benne.

ARIAD. Immár csak használlon. Berta! hozz föl egy kis furót meg egy csapot (affert statim). Jaj Lelkem csak nagy lukat ne furjon Kend az Uram hasán (Bachus habet in indusio reconditum etiam Vasculum plenum aut tribus modiis aquae, foramen vasis obstructum est bene cera, quam terebro perforat Machaon, et infigit epistomium, per quod omnis aqua efluit in patenas, porcello identidem clamante).

ARIADNA. Jaj Lölköm Uram, bizon majd meg reped a szívem miattad!

MACHAON (colligat ventrem fasciis). Jó reménség vagy! — azomban a többi betegimhez mégyek, rövid idő múlva visszafordulok (Comitatus eos Ariadna, interim Bachus altum rhonchum trahens emissit per aperturam indusii nefrendem, quem prosiliens Pluto abripit, Clamantem; foris morante Ariadna comparet Venus, et canit.)

1.*

Jaj szerencsétlen hír, melly hozzám ér,
el mult vigasságom vissza sem tér,
több szívem fájdalma mint sem el bír,
meg rontá virágom kegyetlen dér.

2.

Átkozott szerencse mit vétettem?
hogy haragod praedajává lettem.
ezt ugyan korán sem reménlettem,
hogy tőled annyira meg vettettem.

3.

Bachust életétül meg fosztottad,
Venusnak napjait jászban hoztad,
vidám szépségét meg hervasztottad
szerelmének tűzét el oltottad.

4.

Tedde le már Kupido szárnyaidat
vesd el sebesítő nyilaidat,
ne fárazd már gyenge tagjaidat,
erezd meg föl vonszott újjaidat.

* Lásd dallamát végül.

5.

Nem tecczik Venusnak ékessége
 Füstben megy csak könnyen mestersége
 boldogtalan munkájának vége
 ha csak nincs Bachustúl segítsége.

6.

A ki a bor helett vizet iszik
 abban Venus már semmit nem bizik
 mert az hideg testtől eő irtozik,
 mint a vén embértül úgy távozik.

7.

Oh Bachus! nálad minden kegyelem,
 halgasd meg már tehát egy kérelmem,
 Fogadgy bé koporsódban szerelmem,
 itt szünik egyedül én gyötrelmem (venit Ariadna).

ARIADNA. No mint vagy Szivem? . . . ugyé könyeb-
 ben? Jaj bizony lélekzetet sem vesz! — — jaj talán
 meghalt! Bachus szivem! — — Bachus édes kincsem! —
 élsz e még vagy meg holtál? — — Jaj bizony meg holt!
 Ó Bachus édességes Uram! ó bár csak már utolsó pihe-
 nésedet láttam volna! — — Ó átkozott szempillantás,
 mellyben ágyodtól el távoztam! Ó én Bachusom szerel-
 mes Társom! alig kezdélek ismérni, leg ottan ki facsara
 kezemből a gonosz szerencse — — Ah rohannyatok ki
 reám sötét barlangitokbul fene Oroszlányok, kegyetlen
 Tigrisek szaggassátok, rongályátok minden tagjaimat,
 hogy csak hamar juthassak oda a hol van az én szerelmem,
 kincsem, csillagom Bachusom — — Ah el megyek, el
 rejtekezem, önnő magam kezemmel végzem boldogtalan
 életemet (abit, remanet Berta, venit Esculap cum Plutone).

Utólsó Kimenet.

ESCULAP. Berta édes Leányom, hol vagyon Ariadna?

BERTA. A Bőribe lesz még.

ESCUL. Hát a beteg jobban vagyon?

BERTA. Maga tudja ha jobban vané.

ESCULAP (*aspicit Bachum*). Ah Jupiter! Kegyetlen Jupiter, most nem Isteni Kegyességednek, hanem Isten-telen kegyetlenségednek örökön irtóztató példáját mutat-tad. Ez fizetése alattad való Isteneknek? Tudd meg, mert halgatni fognak már Bellana satori, — bé zárád Bachus-nak szemeivel öröké Plutonak kapuját, füstben vetetted hatalmát — — Ó Balgatag! hogy egygyen boszút állanál, minyájunkat engesztelhetetlen haragodnak föl áldozál. — De mindenek fölött boldogtalan sorsom! föl forgattad leg inkább Esculap Isteni Thronussát! nem de jól tudtad, hogy valamint az hold, naptól költsönözi ékességét, úgy Esculap Bachustól minden dücsösségét — — Zárd be már bizvást a Patikákat, az Ispitákat, Zárd bé gyógyéttó mé-helyeket, a hol a jajgatások között imádtatott Istensé-gem — — megholt Bachus, meg szűnnek a podagrák, Chiragrák, fő főjdalmak — — Ó Pluto! kinek hatalma kisebbségével hatalmasságom határos, ne engedd, kérlek Isteni méltóságunkat így meg csufoltattni, kezedben va-gyon Bachusnak boldog Lölke, bocsásd vissza áldott tete-mében, nem szintén lehetetlen előtted ezen kérésem, meg mutattad Herculesen, meg mutattad Eneason.

PLUTO. Szerelmes Barátom Esculap, ugyan ezen szán-déket tellyesétteni el tökélelt akaratom. Bátor, hogy Ju-piter Bachust kemény parancsolattal hatalmam alá vetette, életre vissza hozom.

JUPITER. Hogy hogy? Bachust életre vissza hozod

Pluto? halhatatlan vakmerőség! — Istenségeddel jáczol. Nagy Isteni hatalmamra esküszöm, egy szempillantásig nem fog késni rajtad való irgalmatlan boszú állásom.

VENUS (flectens) ah Kegyelemnek, hatalomnak nagy tüköre fölséges Jupiter! ezen életemre — — —

JUPITER. Mit kívánsz Leányom?

VENUS. Fül hegygyel hallám — — Fölséges Isten! most támogasd elégtelen elmémet.

JUPIT. Mit kérendesz? ne hallogasd kegyelmemet.

VENUS. Felséges Uram! ugyan kegyelmedet remélteti velem feneketlen kegyességednek mélysége, egyetlen egygyet kérek.

JUPITER. Nyilatkoztasd kívánságodat.

VENUS. Fül hegygyel hallám — ah ki nem tudom mondani — fül hegygyel hallám, hogy Bachus Istenségétől, életétül meg fosztattván Radamantus rabságában szinlődik, ennek szabadulása egyetlenn egy kérelmem.

JUPITER. Ah kel föl Leányom (levat illam) fogd el ajakidat ettül az ékes Termetedet mocskoló kévelemtül(?) bátor Istenségemnek felit kérjed, meg nem tagadom, de eskött hitem mellől el nem állok, mellyre Isteni méltóságom kötelez. Légyen Bachus boldogtalanságnak rettentő példája: Tanulnyanak rajta, valakik gyönyörüségekb, s szájok ize szerént folyó hivságokban el merültek, kik Bachust, mint fő Istent gyakor áldozattal tisztelték, hogy Bachuson fölül is vagyon Istenség, Ennek Égh, föld s pokoly méltán térdet hajcsjon.

Vége.

Cantio Veneris, in Comœdia de Bacho contenta.

Lentissime ex F-moll.

The musical score consists of six staves of music. The first five staves are in 3/4 time, F major, and feature a melody with various rhythmic values including eighth and sixteenth notes, and rests. The sixth staff is in 3/8 time, F major, and continues the melody with eighth notes. The notation includes clefs, key signatures, and time signatures.

Az első, 13 ütenyű dal a 75—76. lapon és a második, a hat ütenyből álló pedig, a 47—48. lapon lévő szöveghez illik. A 13 üteny szabálytalan, de mi azt a másolathoz híven adjuk. A másoló a 7-ik vagy a 8-ik ütenynél követte el a hibát. De nem lehetetlen az sem, hogy ez olyan «ad libitum» rész volt, melyet tetszés szerint használhattak.

A hat ütenyű második dallamhoz az 1-ső és 4-ik versszak utolsó sora nem egészen illenék, de az ilyen fajtájú összevonása a szöveg egy szótagjának nem tartozott az énekben a ritkaságok közé.

TARTALOM.

	Lap
<i>Bevezetés.</i> Irta Bayer József	3—21
I. <i>Omnia vincit amor. Polidorus et Cassandra</i> cz. darab közjátéka három felvonásban	23
II. <i>Bakhus</i> , farsangi játék három végezésben	41
A 47. és 75. lapokon lévő daloknak melódiája	79

